

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

POLITIKOS MOKSLŲ BAKALAURO PROGRAMA

LAURYNAS MURAŠKA

IV kurso studentas

VOKIETIJOS UŽSIENIO POLITIKA RYTŲ EUROPOJE IR RUSIJOJE (2005-2015)

BAIGIAMASIS BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovas: dr. doc. V. Sirutavičius

Vilnius, 2019

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas bakalauro darbas „Vokietijos užsienio politika Rytų Europoje ir Rusijoje (2005-2015)“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Laurynas Muraška

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Muraška L. Vokietijos užsienio politika Rytų Europoje ir Rusijoje (2005-2015): Politikos mokslų specialybės, bakalauro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas dr. doc. V. Sirutavičius.2019. – 50 p.

Reikšminiai žodžiai: Vokietija, Rusija, Ukraina, Europos Sąjunga, ekonominiai interesai, dvišaliai santykiai, Rytų Europa, įtakos sfera, Ostpolitik, Angela Merkel.

Šiame darbe nagrinėjama Vokietijos užsienio politika Rytų Europoje ir Rusijoje. Pasirinktame laikotarpyje (2005-2015) aiškinama, kokie buvo Berlyno formuojami interesai šiame regione bei dvišaliuose santykiuose su Rusija.

Pateikiamas proceso atsekimo metodas, kuriuo analizuojama, kokie veiksniai nulėmė dvišalių santykių tarp Vokietijos ir Rusijos krizę. Analizuojami Europos Sąjungos projektai nukreipti į Rytų Europą bei Berlyno vaidmuo juose. Apžvelgiami Gruzijos ir Ukrainos konfliktai, kurie turėjo įtakos dvišaliams santykiams. Nagrinėjami Vokietijos vidaus politikos debatai bei nuomonių kaita formuojant užsienio politiką. Šių kintamųjų kompleksinis reiškinyms lėmė dvišalių santykių krizę, tačiau darbu reziumuojama, kaip šie skirtingi veiksniai darė įtaką Vokietijos ir Rusijos kooperacijai.

TURINYS

Įvadas	5
1. Teorinis pagrindas.....	8
2. Darbo metodologija	13
3. G. Schröderio ir A. Merkel prioritetų analizė santykiams su Rusija	14
„Ostpolitik“ užuomazgos ir tęstinumas.....	14
G. Schröderio valdymas ir draugystė su V. Putinu.....	15
Skirtis tarp kanclerės Merkel ir užsienio reikalų ministerijos.....	16
4. Vokietijos interesai Europos Sąjungos projektuose	22
Rytų partnerystė ir Vokietijos interesai	22
Ukrainos vaidmuo Vokietijos užsienio politikoje	26
Veimaro trikampio forumo svarba Vokietijos užsienio politikai	31
5. Gruzijos karas	33
6. Ukrainos krizė ir Krymo aneksija.....	36
7. Metodo pritaikymas	41
Šiaudas vėjyje.....	41
Šuolio testas.....	41
Rūkstantis ginklas.....	41
Dvigubas įrodymas	42
Išvados.....	43
8. Literatūros sąrašas.....	45
9. Priedai	49
10. Summary.....	50

Įvadas

Vokietijos santykiai su Rusija yra tapę istoriniu simboliu ir reiškiniu apjungiančiu didžiausius karus, tuo pačiu ir labai sėkmingą dialogą, ekonominį bendradarbiavimą, strateginę partnerystę. Šią partnerystę galima pavadinti ypatinga, joje yra daug bendrų tikslų, tačiau ir asmeninių pragmatinių veiksmų. Būtent, todėl ši tema išlieka labai aktuali, nes šie santykiai apjungia ne vien dvi šalis, bet visą regioną, o gal net ir globalią pasaulio politiką. Partnerystė patiria permainas, tą galima identifikuoti mokslinėje literatūroje. Pagrindinis šaltinių nesutapimas, jog brėžiama santykių kaitos linija yra skirtinga, nors visi prieina bendrą išvadą, jog ji vyksta A. Merkel valdymo laikotarpiu, o dauguma teigia, jog tai Ukrainos įvykių pasekmė.

Darbo problema. Analizuojant akademinę literatūrą, parašytą Vokietijos – Rusijos dvišalių santykių tema, galime pastebėti, jog 2015-iais metais fiksuojama santykių krizė. Taip pat, joje galime matyti formuojamą daugeliui darbų bendrą tendenciją, jog Berlyno pastangos per bendradarbiavimą („rapprochement through integration“) integruoti Rusiją į vakarų valstybių būrį yra nesėkmingos. Tai siejama su V. Putino grįžimu į valdžią ir Maskvos agresija Ukrainoje, okupuojant Krymą. Visgi, dvišaliai santykiai yra problematiškesni, juos reikia nagrinėti Vokietijos vidinės politikos diskusijų ir geopolitinių aplinkybių pasekoje. Akademinėje literatūroje nurodoma, jog santykių kaita vyksta kanclere tapus A. Merkel, tačiau nėra konkretizuojama, kokie veiksniai nulėmė dvišalių santykių „peržiūrėjimą“. Šiuo darbu bus bandoma atsakyti, kas A. Merkel valdymo laikotarpiu lėmė Berlyno ir Maskvos kooperacijos krizę.

Darbo tikslas. Pasitelkiant metodologines gaires, išnagrinėti 10-ies metų perspektyvos Vokietijos užsienio politikos interesus, kurie lėmė santykių kaitą su Rusija. Parodyti alternatyvų požiūrį akademinėje literatūroje brėžiamai linijai, jog agresyvi Rusijos politika lėmė Vokietijos nepasitenkinimą, smulkiau struktūruojant kiekvieno kintamojo svarbą tokiais etapais:

1. G. Schröderio ir A. Merkel prioritetų analizė santykiams su Rusija
2. Vokietijos interesai Europos Sąjungos projektuose
3. Gruzijos karas
4. Krymo okupacija ir Ukrainos krizė

Darbo hipotezė. Tyrimui atlikti išsikelta hipotezė, kuri galimai leis paaiškinti dvišalių santykių tarp Vokietijos ir Rusijos krizę. Spėjama, jog A. Merkel selektyvi ir lanksti politika Rytų Europoje lėmė santykių su Maskva „peržiūrėjimą“.

Darbo uždaviniai. Remiantis kitų autorių darbais išsiskirti kintamuosius, kurie prisideda prie santykių su Rusija formavimo. Pasiremiant išsikelta hipoteze, pasirinkti teoriją, kuri

leistų paaiškinti atvejį bei suteiktų teorines prielaidas ir instrumentus argumentuoti Vokietijos elgseną Rytų Europoje bei santykių su Maskva. Pasiremiant darbo metodika ir apibrėžtu laikotarpiu, analizuoti dvišalius santykius, suskirstyti kintamuosius pagal jų svarbumą galutiniam tyrimo taškui – Vokietijos ir Rusijos santykių krizei. Išanalizavus visus kintamuosius patvirtinti arba paneigti hipotezę bei suformuluoti išvadas, kuriose būtų paaiškinama visų kintamųjų svarba proceso galutiniam taškui.

Literatūros apžvalga

Visą literatūros apžvalgą galima struktūruoti į laikotarpius prieš Ukrainos krizę ir po jos. Štai vokiečių analitikas S. Meisteris straipsnyje „Reframing Germany’s Russia Policy – An Opportunity for the EU“ aptaria Vokietijos ir Rusijos santykius ES plėtros kontekste. Analizuojami įvairūs politiniai veikėjai, kurie turi įtakos Vokietijos politikai Rusijos atžvilgiu (politinės partijos, lobistinės verslo grupės ir pan.) Anot Meisterio, Ukrainos krizė yra posūkio taškas Vokietijos politikoje, po krizės santykiai su Rusija nacionaliniame bei ES lygmenyje bus „peržiūrimi“. A. Merkel, kuri laikosi kritiško požiūrio į Putino vykdomą „realpolitik“, turės nustatyti tam tikras raudonas linijas/ribas santykiuose su Rusija, o likusi Europa remti Vokietijos lyderystę santykiuose su Maskva. Apskritai, straipsnis yra analitinio – prognostinio pobūdžio.

Kitas S. Meisterio straipsnis „An alienated partnership German-Russian Relations after Putin’s Return“ parašytas dar prieš krizę. Visgi ir šiame darbe nurodoma, jog Rusija praranda savo svarbiausią partnerį Europoje. Meisteris nagrinėja tik dvišalius santykius, bandydamas vengti įterpti Europos rolę juose. Galima teigti, jog tai pasekmė laikotarpio, kuriuo buvo parašytas straipsnis – 2012-ieji metai, įvykiai prieš Krymo aneksiją. Autorius išlaiko savo rašymo stilių ir bando parodyti pesimistišką vaizdą Rusijos ir Vokietijos santykių, net laikotarpyje prieš Ukrainos krizę. Meisterio darbas reziūmuoja, jog santykių prastėjimas atsiranda prieš Krymo okupaciją. Nurodoma santykių kaita, išryškinant tokius aspektus, kaip vidiniai susitarimai formuojant užsienio reikalų politiką bei šalių vadovų santykiai. Santykių perspektyvų nagrinėjimas yra ir prancūzų tarptautinių santykių komitetui parašytas H. Adomeit darbas „German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2025“. Iškeliama problema, jog Berlyno – Maskvos kooperacija neatsižvelgia į kitų šalių interesus. Pabrėžiama tai, kad su Merkel atėjimu į valdžią dvišaliai santykiai tampa nenuspėjami. Tai lemia tiek kanclerės asmenybė, tiek skirtis pačių koalicijos partnerių prioritetuose. Straipsnis pasiūlo prognozę santykiams iki 2025 metų, kada Putinas baigtų 4-ą savo kadenciją. To paties autoriaus darbas - „German-Russian Relations: Change of Paradigm versus ‘Business as Usual’“ parašytas jau 2015-iais metais, po Ukrainos įvykių. Darbe padaryta išvada, jog santykiai prastėja, o toliau, pagal įvardintas 6 paradigmas, analizuojama, kas Vokietijoje formuoja požiūrį į Rusiją.

Kiek kitoks yra Ryszarda Formuszewicz politinis straipsnis „Germany’s Policy towards Russia: New Wine in an Old Wineskin“. Šis darbas publikuotas 2014-iais metais, netiesiogiai reaguojant į įvykius Ukrainoje. Teksto pradžioje teigiama, jog Berlynas tampa kritiškesnis Kremliaus atžvilgiu, nepaisant visų bendrumų tarp šalių, istorinės patirties bei ankstesnio bendradarbiavimo. Visa tai dėstoma modeliu nuo apačios į viršų, pristatomi visuomenės apklausų rezultatai, apžvelgiami politinių lyderių (skirtingų koalicijų) susitarimai Rusijos politikos klausimais. Bandoma pažvelgti iš šalies, kurie sprendimai išprovokavo Rusijos agresyvius veiksmus. Autorė įtraukia ir Vokietijos – Lenkijos santykius, kurie stipriai priklausomi nuo Berlyno pasirinktos rytų regiono politikos.

Vokietijos užsienio politiką, geopolitinę tradiciją analizuoja S. F Szabo, knygoje - „Germany, Russia and the rise of geoeconomics“. Autorius rašo, jog šiuo savo darbu bando nagrinėti vokiečių mąstymą ir pažvelgti kokie kintamieji labiausiai padeda tai perprasti. Kaip ir daugelyje kitų šaltinių, matome panašius kintamuosius: politikai, partijos, verslas, interesų grupės, viešoji nuomonė. Nagrinėjama ir ilga istorija, tačiau labiausiai susikoncentruojama į G. Schröderio ir A. Merkel valdymo laikotarpius. Szabo įveda naują žaidėją dvišalių santykių perspektyvoje – JAV. Daroma hipotezė, jog Vokietija laviruoja tarp Rusijos ir JAV, priklausomai, kaip sėkmingai vystomi dvišaliai santykiai. Szabo reziumuoja, jog energetiniai santykiais išsilaikys, bet ilguoju laikotarpiu Vokietija nebebus tokia priklausoma nuo Rusijos. Santykių glaudumas priklausys nuo pačios Rusijos politikos, kadangi Putino nedemokratinė, oligarchinė ir agresyvi politika netenkina Berlyno. Autorius daro prielaidą, jei iškilis stipri vidurinė – vakarietiška klasė Rusijoje, santykiai gali stipriai pagerėti. Knyga baigiama penkiais santykių scenarijais iki 2030-ųjų metų, todėl pats darbas iš aprašomojo - analitinio išvadose virsta į prognostinį.

Prie literatūros apžvalgos verta paminėti dar keletą šaltinių – H. Kundnani „Germany as a Geo – economic Power“. Taip pat T. Forsberg „From Ostpolitik to ‘frostpolitik’? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia“. Kundnani labiau fokusuojasi į Vokietiją, jo darbas nėra skirtas aptarti dvišalių santykių su Rusija. Autorius skiria dėmesį teiginiui, jog Vokietija tapo per didelė ekonomika Europai ir tai kelia nestabilumą kaimynams. Šis tekstas labai naudingas pažvelgti, kaip Vokietijos ir Rusijos kooperacija kelia grėsmę sąjungininkams per ekonominę, o ne saugumo prizmę. Tuo tarpu, Forsbergo tekstas yra vienas iš naujausių (2016-ieji metai), tačiau pagrinde aptariama Ukrainos krizė kaip lūžio momentas pakeitęs dvišalių santykių kryptį. Visgi, Forsbergas įveda daugiau kintamųjų santykių aiškinimui aiškinti. Tą jis fiksuoja jau 2012 – 2013 metais, kada į valdžią grįžta Putinas ir Vokietijos viltys dėl demokratinės Rusijos žlunga.

Verta panagrinėti ir studentų darbus parašytus Vokietijos – Rusijos santykių temomis. Tiek T. L. Brauno baigiamasis darbas – „Germany’s Ostpolitik in Crisis: President Putin and Chancellor Merkel amid the Ukraine Crisis“, tiek TSPMI studentės Akvilės Rutkauskaitės darbas

apie Naująją „Ostpolitik“ ir jos efektyvumą, pasižymi teiginiais, kad santykių drastiškas suprastėjimas įvyksta po Ukrainos krizės. Dar vienas VDU magistranto baigiamasis darbas „Vokietijos santykiai su didžiosiomis Europos valstybėmis XXI amžiuje: tarp konfrontacijos ir bendradarbiavimo“, parašytas 2010-iais metais, todėl yra pasenęs ir darytos išvados nebeaktualios šiandienai. Lyginant šį darbą su kitais, kurie buvo parašyti jau po Krymo aneksijos, galime suprasti, kaip ši Rusijos agresija drastiškai pakeitė dvišalius santykius ir šiame darbe darytos išvados, jog bendradarbiavimas toliau vyks - lieka nevisiškai tikslios.

Reziumuojant literatūros apžvalgą galime matyti chronologiškai fiksuojamą santykių kaitą, kadangi daugelyje darbų aprašomas istorinis kontekstas. Kintamieji pasirenkami jei ne vienodi, tai labai panašūs. Šaltinių išvados tampa praktiškai identiškos, eskaluojančios mintį, kad vyksta kaita dvišalių santykių pagrindu. Santykių aiškinimo priežastimi pagrinde tampa Ukrainos įvykiai bei Putino įsitvirtinimas valdžioje. Akivaizdu, jog šioje nišoje nėra išsamesnių darbų, kurie paaiškintų Berlyno formuojamą politiką Maskvos atžvilgiu. Daugelis darbų yra aprašomojo-analitinio pobūdžio, nėra įtraukiamas geopolitinis kontekstas regione, ypatingai, atsižvelgiant į abiejų šalių interesus posovietinėje erdvėje. Temos paviršutiniška analizė kelia klausimą - kas A. Merkel valdymo laikotarpiu lėmė dvišalių santykių suprastėjimą.

1. Teorinis pagrindas

Neorealizmas yra perėmęs daug bruožų iš savo pirmtako realizmo. Abu jie traktuoja ir pagrindiniu analizės objektu laiko tautinę valstybę, veikiančią anarchinėje sistemoje. Anarchija, pasak realistų, natūrali tarptautinės sistemos būseną, kurioje neegzistuoja jokia aukštesnė valdžia, todėl valstybės nėra sulaikomos nuo įvairių išteklių naudojimo savanaudiškiems tikslams pasiekti. Ši teorinė prieiga pagrindiniu žaidėju laiko nacionalinę valstybę, kurios turi individualius interesus ir būdus juos pasiekti¹. Tokios valstybės pagrindinis interesas yra užsitikrinti savo saugumą anarchinėje sistemoje. Tam reikia kaupti galią, kad tapti galingesne už potencialus varžovus. Neorealizmas yra interesų teorija, K. Waltz teigia, jog jokie moraliniai argumentai, kuriais yra grindžiama tarptautinės tvarkos vizija, nesutrukdyt valstybių nesantaikai ir karams². Vadinasi, nacionalinė valstybė, siekdama saugumo, kaupti galią, nepaisydama jokių vertybinių nuostatų.

Yra keli aiškinimai, kodėl valstybės siekia kaupti galią dėl saugumo sumetimų. Neorealistai teigia, jog didžiosios valstybės bijo viena kitos. Tarpusavio santykis yra grindžiamas ne tik pagarba, bet ir įtarimais. Bet kuriuo metu yra tikimasi pavojaus, todėl, jog tarp valstybių nėra

¹ Miniotaitė G., Jakniūnaitė D. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu. *Politologija*, 2001/3 (23) 2-4.

² K. Booth, *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Vilnius: Algarvė, 2000. 233-234.

vietos tarpusavio pasitikėjimui. Tiesa, yra teigiama, jog kova ekonominėje sferoje neveda į rimtesnius ginčus, tik politinė kova yra daug pavojingesnė nei kova rinkose. Politinė kova gali vesti net į karus³. Visgi, K. Waltz papildė šią teorinę prielaidą, teigdamas, jog prekybinė valstybė šiandien keičia politinę-karinę ir galia rinkoje pakeičia valstybės galią⁴. Waltzas kartoja S. Strange idėją, jog laipsniškas pasaulio integravimas į ekonomiką, pakeitė galios pusiausvyrą nuo valstybių į pasaulines rinkas. Šalies ekonominis augimas keičia galios pusiausvyrą ir valstybė įgauna didesnę reikšmę regioniniu ir globaliniu lygmeniu. Tai didina valstybės interesus, vietinis verslas pradeda domėtis galimybės plėsti savo įtaką užsienio rinkose. Šalys su didelėmis ekonomikomis anksčiau ar vėliau tampa didžiosiomis jėgomis⁵.

Visos šalys jaučiasi pažeidžiamos, todėl kiekviena iš jų yra individualiai atsakingos už save. Šiuo atveju, neorealizmas pasiūlo teorinę prieigą apie savipagalbą (*self-help*), per aljansų formavimą. Tiesa, aiškinama, jog tai laikinas dalykas, kadangi negali būti tikras, jog šiandienos draugas netaps rytojaus priešu, todėl valstybės naudodamos savi-pagalbos principus, visų pirma žiūri savo interesų. Nacionalinė valstybė, būdama aljanse, nesivadovauja subordinacijos principu ir neatsižvelgia į kitų aljanso šalių interesus arba taip vadinamos tarptautinės bendruomenės norus. Vadovaujantis savipagalbos principu apsimoka būti savanaudžiu. Valstybės supranta, jog geriausias būdas užsitikrinti išlikimą – tapti stipriausia valstybe. Tokia valstybe laikome tą, kuri turi santykinį pranašumą prieš kitas⁶.

Vadovaujantis aljansų logika, galime nagrinėti dar vieną teorinį aspektą. Jis teigia, jog valstybės gali dirbti kartu norėdamos sukurti tarptautinę tvarką, kuri garantuotų taiką. Tvarka grindžiama sistema valstybei leidžia didinti savo gerovę bei saugumo garantą. Visgi, pabrėžiamas kolektyvinio darbo nestabilumas, nes valstybės, nors ir būdamos sąjungoje, visų pirma, žiūrės savų interesų. Individuali šalis sieks padidinti savo galią, kas kartais nėra suderinama su stabilių tarptautinių santykių kūrimu. Be abejo, tai nereiškia, kad valstybės nesiekia išvengti karų ir išlaikyti taiką. Tiesa, tokiais atvejais šalys dažniausiai pasiremia skaičiavimais apie santykinės galios stiprinimą, o ne įsipareigojimus kurti tarptautinę tvarką, nepriklausomą nuo valstybės interesų. Taip pat, valstybės gali siekti ne saugumizacijos tikslų. Teigiama, jog didžiosios jėgos siekia užsitikrinti kuo didesnę ekonominę gerovę, taip rūpinamasi dėl savo piliečių. Labai dažnai jos siekia propaguoti savo ideologiją užsienyje. Šaltojo karo metu, JAV siekė plėsti demokratiją, o sovietai komunizmą, taip didinant savo įtaką. Teorija prideda svarbų argumentą, jog bet kokių tikslų, kurie nesusiję su saugumu, o tiesiog yra ideologijos plėtimas ar žmonių teisių skatinimas, siekimas gali būti priemonė

³ Mearsheimer, 17-18.

⁴ Kenneth Waltz, „Structural Realism after the Cold War“. *International Security*, Vol. 25, No. 1, 14-16.

⁵ Waltz, 14-16.

⁶ Mearsheimer, 18.

valstybėms didinti savo santykinę galią. Teigiama, jog ekonominių pajėgumų stiprinimas reiškia didesnę turta, kas iš esmės turi didelį poveikį saugumo užsitikrinimui⁷.

Neorealizmo teorija teigia, jog šalys gali bendradarbiauti, tačiau tai labai sunku išlaikyti, kadangi kooperaciją stabdo keli veiksniai. Pirmiausia, tai svarstymai apie santykinę galią bei galimą apgaudinėjimą. Teigiama, jog didžiosios jėgos gyvena konkurencingame pasaulyje, kur visados valstybės viena į kitą žiūrės kaip į potencialius priešus. Tai lemia, kad šalys stengsis kaupti santykinį pranašumą viena kitos atžvilgiu. Valstybės, kurios mąsto apie kooperaciją, visų pirma galvos apie individualią naudą bei kaip pajamos pasiskirstys abejose bendradarbiaujančiose pusėse⁸. Vadinasi, šalių bendradarbiavimas yra naudingas, tačiau jis gali provokuoti konfliktus. Neorealizmo teorija turi įrankių paaiškinti, kodėl kyla krizės. Kuo šalis jaučia didesnę baimę, tuo konkurencingesnė tampa saugumo dilema bei karo galimybė didėja. Išgąsdinta valstybė gali pasikliauti drastiškiausiais būdais, kaip užsitikrinti savo saugumą. To pasekoje, galime tikėtis rizikingų veiksmų norint kuo greičiau apsisaugoti⁹. Labai svarbu suprasti, kokie valstybių veiksmai provokuoja baimės atsiradimą.

Remiantis teorijos logika, Vokietiją laikysime nacionaline valstybe, kuri įvairiais būdais siekia užsitikrinti savo saugumą. Šiam tikslui pasiekti, Berlynui yra svarbu kaupti galią, kad taptų pranašesniu už potencialius varžovus. Skirtingai nei realizmas, neorealizmas aiškina, jog šalis turi siekti santykinio pranašumo. Mūsų atveju, Vokietija yra didžiausia Europos ekonomika, todėl jos santykinė galia yra ekonominiai pajėgumai, kuriuos ji bando stiprinti įvairiais būdais. Remiantis teorija, kova rinkose neveda į konfliktus, tačiau šalys su didelėmis ekonomikomis tampa didžiosiomis jėgomis. Būdas stiprinti savo santykinę galią yra naudotis aljansų sudarymo galimybe. Berlynas yra Europos Sąjungos dalis bei vienas iš lyderių. Pasinaudodamas šia struktūra, jis veikia norėdamas pasiekti nacionalinius interesus, stiprinti savo ekonominius pajėgumus. Tiesa, Vokietija neveikia ES vadovaudamasi vien savo poreikiais, nes turi įsipareigojimų šiai struktūrai. Vadinasi, Europos Sąjungos formatas viena vertus yra būdas stiprinti savo pozicijas, tačiau taip pat rūpintis bendrais ES interesais bei atsižvelgti į vidinius susitarimus. Tai lemia balansavimą tarp įsipareigojimų sąjungoje bei savo individualių interesų.

Vokietijos formuojama politika Rytų Europos atžvilgiu, pirmiausia, yra grindžiama nacionaliniais interesais. Nors ES Rytų partnerystės iniciatyvos tikslas yra glaudesni politiniai ryšiai su rytų kaimynėmis, Berlynas į tai žiūri kaip į galimybę plėsti rinkas. Tai formatas, per kurį galima užmegzti glaudžius ekonominius ryšius, kurie leis stiprinti savo santykinį pranašumą. Nors teorija aiškina, kad valstybių aljansai bandys propaguoti demokratines vertybes, žmogaus teises, tačiau iš

⁷ Ten pat, 25.

⁸ Ten pat, 28.

⁹ Ten pat, 23.

Vokietijos perspektyvos tai yra daroma, norint užmegzti ryšius pirmiausia dėl pragmatinių interesų. Būtent todėl, Berlynas siekia, jog Rytų Europos šalys artėtų prie ES ekonomiškai, bet ne politiškai. Čia yra atsižvelgiama į svarbų faktorių – Rusiją. Berlyno ir Maskvos kooperacija yra naudinga abiem pusėms, tiesa, bendradarbiavimas nuolat patiria įtampas. Auga tarpusavio nepasitikėjimas, kadangi Rusija vadovaujasi interesų zonų logika, o ES bando plėsti savo įtaką į Rytų Europą, regioną, kurį Maskva apibrėžia kaip savo įtakos sferą. Nors Vokietija vengia politinio suartėjimo su rytų partnerėmis, tačiau net ir ekonominė kooperacija kelia grėsmę. Neorealizmo teorija aiškina, jog ekonominiai pajėgumai didina šalies interesus, Maskva tai gali suvokti kaip pavojų. Rusija baiminasi ES narystės suteikimo Rytų Europos šalims ir nors Berlynas nenori provokuoti Maskvos, asociacijos susitarimas su Ukraina yra grindžiamas ne vien ekonominiiais motyvais, bet ir bandymu Kijevą „patraukti“ arčiau ES. Rusija tai suvokia kaip iškilusią rimtą konkurenciją, todėl pradeda naudoti savo karinę galią. Nors Vokietijos politika Rytų Europos ir Rusijos atžvilgiu pirmiausia orientuodavosi į ekonominę naudą, tačiau veikimas ES formate sukėlė rimtą geopolitinę konkurenciją Maskvai.

Apibendrinant neorealizmo teorijos pritaikomumą pasirinktam atvejui, Vokietija siekia didinti savo santykinę galią, tai yra ekonominius pajėgumus. Taip ji gali tapti stipriausia valstybe Europoje, turėdama santykinį pranašumą prieš kitas šalis. Tiesa, siekdama nacionalinių interesų bei veikdama kartu ES formate, ji kėlė rimtą geopolitinę konkurenciją Maskvai. Berlynas, ekonominių sumetimų pagrindu, bandė plėsti savo rinką tiek į Rytų Europą, tiek išlaikyti esančius mainus su Rusija. Visgi, teorijos pagrindinis faktorius, kad valstybės nežino viena kitos motyvų. Vokietija nesitikėjo, jog tokia balansavimo politika, pirma, orientuojantis į savo interesus, antra, veikiant kartu su ES, provokuos Rusijos agresiją. Nors Gruzijos karas buvo Maskvos signalas, jog Kremlius netenkina ES plėtra į rytų regioną, tačiau konfliktą išspręsti pavyko diplomatiškai. Tiesa, Krymo aneksija buvo galutinis veiksnys, kuris Berlynui reiškė, jog saugumas yra svarbiau nei ekonominės galios stiprinimas ir įtakos plėtimas. Neorealizmas aiškina, kad saugumas yra pagrindinis faktorius, kurio siekia valstybės. Berlynas, jausdamas pavojų, kurį sukėlė Maskva, buvo pasiryžęs aukoti ekonominę naudą norint užsitikrinti saugumą.

Neorealizmas yra teorija, kuri akcentuoja pokyčius sistemoje, per tai bandoma aiškinti valstybių elgseną. Kenneth Waltz patvirtina, jog tarptautinių santykių teorija gali paaiškinti rezultatus, atsižvelgiant į tam tikrų valstybių elgsenas, tačiau tik aiškinant per pokyčius sistemoje¹⁰. Visgi, analizuojant Vokietijos politiką Rytų Europos atžvilgiu, būtina įtraukti ir daugiau kintamųjų. Viena iš užsienio politiką aiškinančių teorijų yra neoklasikinis realizmas. Šalia neorealizmo argumentų apie valstybių elgseną, teorinė darbo dalis bus papildyta neoklasikinio realizmo

¹⁰ Gideon Rose, *Neoclassical realism and theories of foreign policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 145.

svarbiausiomis prielaidomis. Ši teorija neorealizmą papildo tuo, kad į teorinį aiškinimą įtraukia vidaus ir užsienio tarpvalstybinius politikos aspektus. Teorija, įtraukdama vidinės politikos aspektus, argumentuoja, kad svarbiausi užsienio politikos sprendimai yra priimami šalies politinių lyderių, kurie vadovaujasi supratimu apie konkrečios šalies santykinę galią. Visgi, yra pridama, jog patys politikai negali naudoti nacionalinių resursų, tam reikalingas ir visuomenės palaikymas¹¹. H. Kundnani teigia, jog Vokietijos užsienio politika yra elitų reikalas, tiesa, prideda, jog per paskutinius dešimtmečius viešoji nuomonė taip pat tapo svarbi priimant sprendimus¹². Vokietijos politologas Sebastian Harnisch, teigia, jog dabar politikai yra labiau apriboti viešosios nuomonės negu tai buvo anksčiau¹³.

Pagrindinė šios teorijos empirinė hipotezė teigia, jog ilguoju laikotarpiu santykinę galią turinčios valstybės tampa ambicingesnėmis savo užsienio politikose. Kuo labiau santykinė galia didės, tuo didesnės įtakos užsienio rinkose bus siekiama¹⁴. Pagal valstybės vietą tarptautinėje sistemoje, jos santykinės galios pranašumą, resursus, teorija aiškina, kiek valstybė gali daryti įtaką kitiems. Panašiai kaip neorealizmas, ši teorija aiškina, jog šalys, bandydamos atlaikyti tarptautinės sistemos netikėtumus, stengiasi kontroliuoti ir formuoti aplinką, kuri supa valstybę. Nepaisant to, kaip valstybės daugeliu būdų gali formuoti savo užsienio politikos interesus, neoklasikinio realizmo teorija pripažįsta, jog jos visada sieks turėti kuo daugiau įtakos ir bandys tą įtaką plėsti kuo plačiau¹⁵.

Remiantis neoklasikinio realizmo teorijos logika, galime atsižvelgti į valstybės vadovų vaidmenį formuojant užsienio politiką. Nors neorealizmas dėsto bendrais bruožais, ko valstybė siekia ir kokių sumetimų vedina ji veikia tarptautinėje sistemoje, neoklasikinis realizmas prideda, jog politikai, atsižvelgdami į tarptautinę aplinką ir šalies santykinę galią, formuoja politiką. Tai svarbu, nes tai paaikškina debatus Vokietijos vidaus politikoje, skirtį tarp kanclerės kabineto ir užsienio reikalų ministerijos. Skirtingų logikų egzistavimas dėl tikslų ir interesų užsienio politikoje, lemia nevieningą kryptį. Visgi, atliekant analizę matome, jog Berlyno pasirinkta balansavimo politika tarp Rusijos ir Rytų Europos valstybių yra pirmiausia Merkel idėja. Tuo pačiu, neoklasikinis realizmas kartoja neorealizmo logiką, jog valstybės sieks plėsti savo įtaką ir taip formuoti saugią aplinką aplink save, kas pasireiškia Berlyno siekyje ekonomiškai integruoti Rytų Europos valstybes, palengvinant mainų galimybes.

¹¹ Rose, 146-147.

¹² Elizabeth Pond ir Hans Kundnani, „Germany’s Real Role in the Ukraine Crisis“ New York, 2015. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/germany-s-real-role-ukraine-crisis>> [Žiūrėta 2019 05 01].

¹³ Pond.

¹⁴ Rose, 167.

¹⁵ Ten pat, 151-152.

2. Darbo metodologija

Atlikti tyrimą bus naudojamas proceso atsekimo metodas. Šis metodas dažniausiai yra naudojamas mokslininkų atliekant konkrečių atvejų analizę, pagrįstą kokybiniais duomenimis. Jis apibrėžiamas, kaip sistemingai atrinktų diagnostinių įrodymų nagrinėjimas, atsižvelgiant į kokius klausimus ir hipotezes kelia tyrėjas. Politologas D. Collier teigia, jog proceso atsekimas gali prisidėti prie politinių ir socialinių reiškinių paaiškinimo ir priežastinių teiginių įvertinimo. Šis metodas analizuoja pokytį ir priežastingumo trajektorijas, tačiau analizė nepavyksta jei nors vienoje iš šių trajektorijų pastebėti veiksniai nėra pakankamai aprašomi. Pagrindinis faktorius, norint išvengti klaidų metodikoje ir teisingai apibūdinti procesą yra sugebėjimas charakterizuoti ir apibūdinti pagrindinius proceso etapus, o tai leidžia gerai analizuoti pokyčius ir sekas. Pagrindinė idėja taikyti proceso atsekimą norint identifikuoti priežastines išvadas, yra keturių empirinių tyrimų taikymas. Šių testų paskirtis pagal pritaikymą apspręsti ar reiškinys yra būtinas ir/arba pakankamas prieiti prie mūsų priklausomojo kintamojo¹⁶.

Šis metodas yra tinkamiausias nagrinėti Vokietijos užsienio politikos kaitą santykiuose su Rusija(2005-2015m.), nes tai pabrėžia šio priklausomojo kintamojo daugiapriežastingumą ir leidžia nustatyti santykius tarp priežastinių ryšių ir kaitos dvišalių santykių pagrindu. Šiame tyrime analizuojama užsienio politikos santykių kaita vaizduojama kaip kompleksinis reiškinys. Vadovaujantis šia logika buvo išskirti pagrindiniai veiksniai darę įtaką proceso finalui (Vokietijos – Rusijos dvišalių santykių kaitai):

1. G. Schröderio ir A. Merkel prioritetų analizė santykiams su Rusija. (skirtis tarp kanclerės kabineto ir užsienio reikalų ministerijos).
2. Vokietijos interesai Europos Sąjungos projektuose (Rytų partnerystės iniciatyva, Veimaro trikampio formatas, ES ir Ukrainos asociacijos susitarimas).
3. Gruzijos karas.
4. Krymo okupacija ir Ukrainos krizė.

Bandant atsakyti į išsikeltą tyrimo klausimą bei norint išsiaiškinti, kaip šie išskirti nepriklausomi kintamieji darė įtaką proceso finalui, bus naudojami keturi proceso atsekimo testai. Šiais testais bus patikrinti visi keturi kintamieji, pagal jų būtinumą ir pakankamumą lemiant dvišalių santykių kaitą:

1. Šiaudas vėjyje (straw in the wind) – numanoma proceso finalo priežastis nėra nei pakankama, nei būtina.

¹⁶ David Collier, „Understanding Process Tracing“. PS: Political Science and Politics, 44, No. 4, 2011, 823 – 830.

2. Šuolio testas (hoop test) – numanoma proceso finalo priežastis yra būtina, tačiau nepakankama.
3. Rūkstantis ginklas (smoking gun) – numanoma proceso finalo priežastis yra nebūtina, tačiau pakankama.
4. Dvigubas įrodymas (doubly decisive) – numanoma proceso finalo priežastis yra ir būtina, ir pakankama.¹⁷

3. G. Schröderio ir A. Merkel prioritetų analizė santykiams su Rusija

„Ostpolitik“ užuomazgos ir tęstinumas

Ši tradicija pradėta 1969-iais Vakarų Vokietijos kanclerio W. Brandto. Ši kooperacija buvo statoma ant ekonominių tikslų: sovietinių dujų importo, buvo statomi dujotiekiai¹⁸. Ekonominis bendradarbiavimas skatino politinę diskusiją bei puoselėjo ryšius su Sovietų Sąjunga (SS). Vokietija, pripažinusi pokario realybę, savo užsienio politiką grindė šia kooperacija, taip buvo galima palaikyti ryšius su rytų bloko valstybėmis. Būtent šioje užsienio politikos kryptyje pirmą kartą Vakarų Vokietija pripažino Rytų Vokietiją. Šis dialogas tarp Vakarų Vokietijos ir SS turėjo pragmatinius tikslus, kadangi ekonominė ir politinė kooperacija atvėrė galimybę kurti pasitikėjimu grįstą bendradarbiavimą bei artino Vokietijų reunifikaciją.

Susijungus Vokietijai prasidėjo naujas šaliai etapas. Visgi, Berlynas neabejojo „Ostpolitik“ tęstinumu, kadangi buvo manoma, jog Europos saugumo užtikrinimas nėra įmanomas be Rusijos. Analitikas S. Meisteris pabrėžia, jog Berlyno ir Maskvos kooperacija niekadoms nebuvo vien ekonominiai santykiai, bet ir naivus vokiečių tikėjimas, kad Rusija žengs demokratizacijos linkme.¹⁹ Tai yra nauja politikos forma, kada Vokietija per bendradarbiavimą su Rusija norėjo skleisti gerąją praktiką ir tikėjo Maskvos tranzicija į demokratiją. „Ostpolitik“ tęstinumo priežastis buvo ir noras, jog stabilizuotųsi vidurio ir rytų regionas, tam, kad ekonominiai ir socialiniai neramumai neplistų į Vokietiją. Taip Berlynas tampa svarbiausiu investuotoju Rytų Europoje.

Šiokia tokia rytų politikos tradicijos kaita fiksuota prie konservatorių kanclerio H. Kohlio, kurio pagrindiniai tikslai užsienio politikoje buvo NATO plėtra į Vidurio Europą. Prie šio politiko, Vokietija tapo pagrindine NATO plėtros iniciatore, norint, kad Lenkijai prisijungus prie Vakarų karinio bloko, Vokietija netaptų „fronto“ linijoje ir Centrinė Europa užimtą buferio zoną. Lenkijos

¹⁷ Collier, 823-830.

¹⁸ Tuomas Forsberg, „From Ostpolitik to ‘frostpolitik’? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia“ *International Affairs*, 92(1), 2016, 22.

¹⁹ Stefan Meister, „Reframing Germany’s Russia Policy – An Opportunity for the EU“ London, 2014, 1-3 <https://www.ecfr.eu/page/ECFR100_GERMANY_RUSSIA_BRIEF_AW.pdf> [Žiūrėta 2019 03 26].

integracija į vakarų struktūras šiuo periodu buvo vienas pagrindinių politikos tikslų bei saugumo užtikrinimo garantas²⁰. Buvo manoma, jog Europoje, NATO narės turi tapti ir ES narėmis. Argumentuojama, jog NATO plėtra turėtų sutapti su ES plėtra, kadangi visa tai būtų lengviau įgyvendinti. Kohlis 1995-iais metais nusprendžia vykti vizitui į Lenkiją, tarsi žadėdamas NATO narystę. Visgi, jis nustebina Lenkijos politikus, pareikšdamas, jog būtent NATO narystė turi būti priimta kartu su ES. Lenkams pasirodė, jog tai lems delsimą ir procesų užsitęsimą. Tiesa, Kohlis kalbėdamas Lenkijos Seimui pripažino, jog tikisi, kad Lenkija gaus narystę ES ir NATO 2000-iais metais. Šis pareiškimas buvo toks, kokio tikėjosi Centrinės Europos šalys. Tai reiškė, jog Vokietija palaiko aljanso ir ES plėtros procesus Vidurio Europoje²¹. Tiesa, euroatlantizmo palaikymas ir tolesnė vakarietišku struktūrų plėtra sustoja kancleriu tapus socialdemokratui G. Schröderiui.

G. Schröderio valdymas ir draugystė su V. Putinu

G. Schröderis 1998-iais tampa Kohlio pamaina, tiesa, politikų kryptys skiriasi kardinaliai. Prie šio kanclerio intensyvėja Vokietijos santykiai su Rusija, daugiausia ekonomiais tikslais. Socdemas fokusuojasi į materialinius ir pragmatinius aspektus, Rusijos tranzicija demokratijos linkme nebėra svarbiausias prioritetas. Tai pasireiškia kanclerio pastangose nekritikuoti Rusijos prezidento V. Putino, siekiant su juo užmegzti artimus ryšius. Šiame etape, Vokietijos užsienio politika grįžta į senus „Ostpolitik“ rėmus – „Russia first²²“. Reikia paminėti, jog ankstesnė Šaltojo karo politika buvo taip pat grindžiama ekonomiais tikslais, tačiau ir noru palaikyti kontaktą su sovietais, bandant priartinti abiejų Vokietijų susijungimą, šiuo atveju, Schröderio politika tampa grindžiama tik ekonomiais interesais. Iš esmės, tai lemia ir tam tikrą prioritetų kaitą, Rytų Europos valstybės nebėra akcentuojamos, todėl santykiai su jomis nebeintensyvėja, siekiant kuo labiau palaikyti abiems pusėms naudingus ryšius su Rusija. Tai atsiliepia tuo, jog Vokietija nebepalaiko tolimesnės NATO plėtros, konkrečiai Baltijos valstybių. Berlynas mano, jog tokie žingsniai tik išprovokuotų Maskvą. Vienas iš labiausiai posovietinių valstybių kritikuojamų Schröderio sprendimų yra dujotiekio „Nordstream“ tiesimas, taip leidžiant Rusijai apeiti Ukrainą ir kitas tranzitines šalis²³.

Atrodo, jog Vokietijai ekonomiai ryšiai su Rusija yra pagrindinės svarbos klausimas. Kancleris ir Putinas tampa artimi, visi sprendimai yra derinami asmeniniais valstybės vadovų ryšiais. Bet kokia kritika Rusijos atžvilgiu atrodo, jog pirmiausia turi būti patvirtinta G. Schröderio. Taip galima įtarti, nes pats kancleris vengia pradėti ginčus bei kalbėti probleminiais, provokuojančiais

²⁰ F. Stephen Larrabee, „Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics“ 2010. <<https://jia.sipa.columbia.edu/russia-ukraine-and-central-europe-return-geopolitics>> [Žiūrėta 2019 03 26].

²¹ Palgrave Macmillan, Germany, *Civilian Power and the New Europe Enlarging NATO and the European Union*, Warsaw: Henning Tewes, 2002. 189-190.

²² Larrabee.

²³ Ten pat.

klausimais. Be abejo, šiai dviejų asmenų draugystei yra paaiškinimų, pradedant Vokietijos biudžeto deficito augimu, nepriimta Europos Sąjungos (ES) Konstitucija, tuo tarpu, Rusijos ekonomika auga ir dvišaliai mainai atrodo perspektyvūs. Blogos žinios iš Rusijos būtų dar vienas galvos skausmas Berlynui. Akivaizdu, jog Vokietijai neberūpi procesai vykstantys Rusijoje, kancleris atlaidžiai žiūri į Putino politiką, vadindamas jį demokratu, kuris surenka mokesčius iš visų oligarchų. Šiuo valdymo etapu tarpvalstybiniai ryšiai tampa svarbesni už atskirų valstybių vykdomą politiką, todėl Berlynas nekritikuoja Rusijos už veiksmus Čėčėnijoje, augantį autoritarizmą²⁴.

Apibendrinant Schröderio valdymo laikotarpį, galime teigti, jog Vokietijos – Rusijos santykiai yra pakilime. Berlynas pastato Maskvą pirmoje pozicijoje, yra gilinami ekonominiai santykiai, kurie naudingi abiem pusėms. Visos Schröderio pozicijos yra palankios Rusijai, nėra kritikuojama Putino agresyvi politika, tuo tarpu, Vokietijai nebėra svarbios posovietinės valstybės ir jų likimai. Nerėmimas Baltijos šalių tranzicijos vakarų struktūrų link, parodo, jog Berlynui Maskva yra svarbiausia, taip siekiama išvengti nereikalingų nesutarimų. 1994-iais metais atrodė, jog Vokietija parėmė trijų jaunų demokratijų integraciją į Europą bei vakarų vertybėmis orientuotą politiką. Visgi, tolesnė Berlyno pozicija atrodė neaiški, nebuvo nurodomos konkrečios datos, kada turėtų tiksliai įvykti ES plėtra. Vokietija atsižvelgdavo į Rusijos interesus, tačiau vienareikšmiai pritarė Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos prisijungimui prie ES ir NATO, tuo tarpu klausimai susiję su Baltijos valstybėmis buvo atidedami. Schröderio valdymo metu, kancleris teigė, jog tikslios datos nėra nustatyta, o tam tikrų probleminių klausimų egzistavimas reišė, jog nėra reikalo tiksliai įsipareigojimams. Šiuo laikotarpiu, iš esmės, Berlynas nesuteikė tvirtos paramos nei tolesnėms deryboms, nei Latvijos ir Lietuvos progreso rėmimui norint pasivyti NATO ir ES standartus²⁵. Viską vainikuoja Ukrainos padėtis 2004-iais metais, kuomet vyksta Oranžinė revoliucija. Vokietija nenoriai, tačiau prisidėjo prie konflikto sprendimo, visgi, Schröderis priėmė sunkų sprendimą ir pasikvietė Putiną kartu švęsti savo gimtadienio, tai buvo patvirtinimas, jog Ukraina yra Rusijos interesų zonoje. Po naujų rinkimų Ukrainoje, Vokietija nenoriai kalbėdavo apie Kijevo galimybes tapti ES nare, tik žadėjo toliau stengtis puoselėti santykius tarp Ukrainos ir ES²⁶.

Skirtis tarp kanclerės Merkel ir užsienio reikalų ministerijos

Angelos Merkel tapimas Vokietijos kanclere turėjo būti lūžio momentas santykiuose su Rusija. Tokią galimybę sufleravo net pati naujos kanclerės gyvenimo patirtis, kadangi ji augo Rytų

²⁴ Andrei Zagorski, *Russia and Germany: Continuity and Changes*, Russia: Research Programme Russia, 2005. 5-7.

²⁵ Andreas M. Klein ir Gesine Herrmann, „Germany’s Relations With the Baltic States Since Reunification“ 2010. <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=4c8ef358-ee7e-b23d-a854-debb4f337a47&groupId=252038> [Žiūrėta 2019 03 26].

²⁶ Bogdan Koszel, *Germany’s attitude towards the association agreement between the European Union and Ukraine*, Poznan: Uniwersytet Adama Mickiewicza, 2016. 90.

Vokietijoje, buvo protestantų šventiko dukra. Ji nuolatos priešindavosi saugumo tarnybų bandymams ją verbuoti. Tuo tarpu, Rusijos prezidentas V. Putinas dirbo KGB saugumo agentu Dresdene.²⁷ Tokį politikos krypties pokytį suponuotų ir kiti faktoriai, tokie kaip viešoji nuomonė arba medijų įtaka. Fiksuojama, jog abeiose valstybėse jaučiama, jog šie santykiai neveda į gera. Vokiečių žiniasklaida kritikuoja Rusiją sferose, kuriose valstybės valdžia to nedrįsta daryti. Konfliktas Čėčėnijoje, apribojimai žiniasklaidai, politinės konkurencijos nebuvimas, visi šie faktoriai lemia kritiką Maskvai. Ypatingai didelis nesuderinamumas tarp Schröderio politinės linijos ir viešosios nuomonės labiausiai išryškėjo 2004-iais metais, kas reiškė, jog vystomai politikai pritarimas mažėja. Tai lėmė iškilęs skandalas, kuomet profesoriai ir studentai parengė peticiją prieš Hamburgo universiteto garbės daktaro laipsnio suteikimą V. Putinui²⁸. Visa tai sufleravo apie naujos politikos poreikį ir galimybę užsienio reikalų klausimais.

Politikos kaitą galima buvo nuspėti konservatorių tiksluose bei Merkel užsienio politikos dienotvarkėje. Visų pirma, Merkel pagrindinis tikslas buvo atnaujinti gerus santykius su JAV bei peržvelgti transatlantinę kooperaciją. Daugelis patarėjų konservatoriams teigė, jog Berlynui Amerika yra svarbesnė nei Rusija. Toliau, konservatoriai prieštarauja kuriamai ašiai: Prancūzija, Vokietija, Rusija. Pirmą priežastis to, nes ši ašis veda prie didesnės partnerystės tarp ES ir Rusijos, o konservatoriai visada buvo opozicijoje vystomai anti – amerikietiška politikos linijai, kuri labiausiai pasireiškė 2003-iais metais per Irako krizę. Prie šios trijulės Berlynas nori pridėti Lenkiją, savaiame suprantama tai netenkintų Maskvos²⁹. Visgi, matome, jog Merkel atsigręžia ne vien į JAV, bet ir į Lenkiją, taip parodydama, jog ankstesnė Schröderio pozicija buvo neteisinga, net ir posovietinės valstybės yra svarbios sprendžiant svarbiausius klausimus. Tai yra Vokietijos užsienio politikos posūkis į Vidurio Europą. Dar viena priežastis, pakitęs tonas kalbant su Rusija. Merkel visai kitaip nei jos pirmtakas, nevengia kritikuoti Rusijos. Maskvos vykdoma politika Čėčėnijoje, autoritarizmo plėtra, tai dalykai apie kuriuos anksčiau buvo tylima. Merkel daug labiau pradėjo akcentuoti šiuos klausimus apie procesus Rusijoje, taip pat žmogaus teisių situaciją. Ji buvo pirmoji Vokietijos lyderė, kuri atvirai galėdavo diskutuoti su Putinu apie laisves ir teises Rusijoje, jį kritikuoti. Kanclerė labai jautriai reaguodavo į ekonominių santykių problemas, kuomet Kremlius nutraukė dujų tiekimą į 5-ias Europos šalis, Berlynas išsakė kritiką Maskvos atžvilgiu bei pareiškė, jog taip yra griaunamas tarpusavio pasitikėjimas³⁰.

²⁷ Hannes Adomeit, *German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2025*, Paris: Study Committee for Franco-German Relations, 2015. 6.

²⁸ Zagorski, 7-8.

²⁹ Ten pat, 14.

³⁰ Forsberg, 24.

Kintančią politiką galėjo jausti ir kitos Europos valstybės per ES susitikimus, kuriuose kanclerė parodė, jog jai svarbi, pirmiausia, Europos ateitis. Vokietija parodė norą būti viena iš sąjungos lyderių, per ES vadovų susitikimą 2005-ųjų metų gruodį Briuselyje. Naujai išrinkta Vokietijos kanclerė A. Merkel pasirodė lyg naujas vilties spindulys Europos politikoje. Įgūdžių pagalba, sumaniai komunikuodama, ji pasiekė kompromisą dėl Europos Sąjungos finansinio planavimo iki 2013-ųjų metų. Pasiiekti susitarimui, jos vedama Vokietija pasiūlė ir finansinę pagalbą³¹. Amerikiečių analitikai ir komentatoriai pripažino, jog tai buvo lūžis nuo ankstesnės Schröderio politikos, naujoji kanclerė siekė užmegzti ryšius su mažesnėmis Europos Sąjungos narėmis. Jeigu Schröderis skrisdavo tiesiai į Maskvą, Merkel pasirinkdavo vykti į Lenkiją ir ten aptarti reikalus su Lenkijos vadovybe prieš susitinkant su Putinu³². Tiesa, analitikas, kuris nagrinėja šiuos dvišalius santykius, S. Meisteris teigia, jog tiek G. Schröderiui, tiek A. Merkel posovietinės valstybės nebuvo prioritetai, tačiau matome, jog Lenkijos įtraukimas į svarbiausius reikalus gali reikšti, jog Centrinės ir Rytų Europos šalys taip pat yra svarbios Vokietijai. Tai patvirtinta ir Veimaro šalių trikampio formatas, šių šalių vadovų susitikimas įvykęs 2006-iais metais Vokietijoje. Šis forumas įsteigtas 1991-iais metais, norint koordinuoti pozicijas tarp Vokietijos, Prancūzijos ir Lenkijos. Tada buvo nuspręsta susitikimą planuoti 2006-ųjų metų liepą. Tiesa, šis suvažiavimas įvyko beveik pusę metų vėliau nei planuota, nes tuometinis Lenkijos prezidentas L. Kačinskis nusprendavo nedalyvauti dėl prastėjančių santykių su Berlynu. Akivaizdu, jog pagaliau įvykęs lyderių susitikimas reiškė gerėjančius Vokietijos – Lenkijos santykius, Merkel matė Varšuvos svarbą įsijungiant į ES Rytų Europos kaimynystės politiką. Prezidentas Kačinskis pasveikino šią idėją ir įsijungė į šį Veimaro projektą³³.

Atrodo, jog Lenkijos svarbos augimas lemia ir kanclerės pozicijų švelnėjimą. Ji atsargiai vertina platesnę ES integraciją, todėl sulaukia kritikos iš Varšuvos, kuri teigia, jog yra šalių, kurios laukia narystės suteikimo. Lenkija jas palaiko, nematydama reikalo užsibrėžti tam tikras geografines ribas. Kanclerė suvokdama situaciją toliau siūlo kaimynystės politiką. Ji teigia, jog kol Europos Sąjunga negali priimti visų šalių, kurios nori tapti narėmis, yra būtina toliau vystyti kaimynystės politiką. Nėra aiškiai apibrėžta į kokias valstybes kanclerė nurodo, manoma, jog tai Juodkalnija su Serbija arba Ukraina su Gruzija³⁴.

Buvo galima manyti, jog senoji „Ostpolitik“ pasiliks praeityje, tačiau visi šie Merkel interesai ir atvira kritika Putinui tebuvo verbalinė komunikacija. Ji nesiėmė jokių kontra priemonių

³¹ Joachim Fritz-Vannahme, *A regatta instead of a Big Bang: Will German foreign policy change under Merkel?*, Hungary: The Analyst - Central and Eastern European Review, 2006. 83.

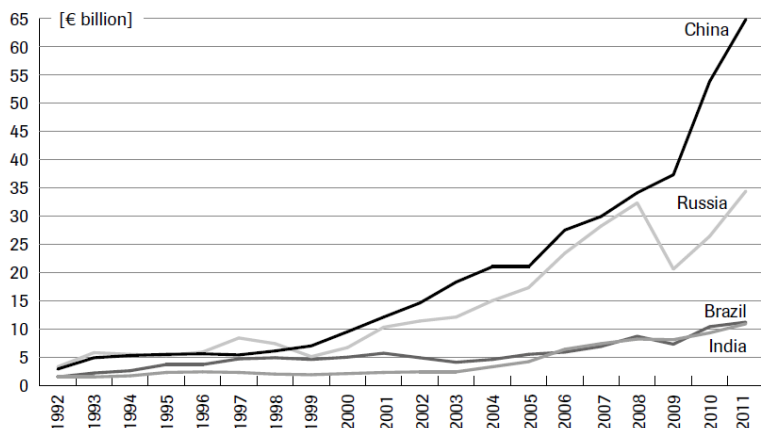
³² Vannahme, 83.

³³ Joerg Himmelreich, „The Weimar Triangle - Improvements in the German-Polish Relationship“, Washington, 2006. <<http://www.gmfus.org/commentary/weimar-triangle-improvements-german-polish-relationship>> [Žiūrėta 2019 03 26].

³⁴ Vannahme, 87.

paremiant savo kritiką, nebuvo įvestos sankcijos už žmogaus teisių pažeidimus. Lygiai taip pat kaip Schröderis, ji fokusavosi į ekonominę kooperaciją, tarpvalstybiniai mainai augo, rezultatai suprastėjo tik vienu metu, esant krizei (2008-2009 metai).

Priedas nr. 1: Vokietijos eksportas į „BRIC“ šalis

Šaltinis: Federal Office for Statistics³⁵

Žvelgiant į statistiką, kuri matoma priede nr. 1, galime pastebėti, jog Vokietijos eksportas į Rusiją augo iki 2008-ųjų metų ekonominės krizės, per kurią buvo fiksuojamas kritimas, tačiau jau 2009-iais metais vėl matomas spartus augimas.

Priedas nr. 2: ES28 valstybių bendras importas energetikos sektoriuje 2005-2013 (EUR mlrd.)

ENERGY PRODUCTS	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
27090010: PETROLEUM OILS FROM NATURAL GAS CONDENSATES	4.6	6.5	5.5	6.3	4.5	4.9	6.5	6.8	7.3
27090090: PETROLEUM OILS AND OILS OBTAINED FROM BITUMINOUS MINERALS, CRUDE	172.8	207.5	206.5	273.1	165.7	226.2	291.1	333.2	295.0
27111100: NATURAL GAS, LIQUEFIED	6.5	10.5	9.0	13.0	11.9	15.9	21.2	17.6	13.6
27112100: NATURAL GAS IN GASEOUS STATE	40.7	57.9	52.3	76.4	55.4	58.3	66.9	79.6	73.4

Šaltinis: Eurostat³⁶

Tuo tarpu, apžvelgiant Rusijos eksportą į ES valstybes (priedas nr. 2), remiantis energetikos ekonomikos statistika, galime matyti, jog gamtinių dujų („Natural gas“) eksportas auga visose statistikos lentelėse iki krizės (2008-2009 metai), po kurios vėl vyksta augimas. Šia statistika pasiremta, nes Vokietija yra didžiausia rusiškų gamtinių dujų importuotoja iš ES valstybių, jos

³⁵ Konrad Poplawski, *Chasing Globalisation Germany's Economic Relations with the Bric Countries.*, Warsaw: Centre for Eastern Studies, 2013. 34.

³⁶ „EU28 imports of energy products from Russia, 2005-2013“ 2014. <[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU28_imports_of_energy_products_from_Russia,_2005-2013_\(EUR_billion\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU28_imports_of_energy_products_from_Russia,_2005-2013_(EUR_billion).png)> [Žiūrėta 2019 05 09].

apyvarta sudaro daugiau nei 20 proc. bendro ES importo iš Rusijos energetikos sektoriaus³⁷. Analitikas T. Forsbergas teigia, jog be nesusiformavusių santykių tarp Merkel ir Putino, didelių pokyčių dvišalių santykių pagrindu neįvyko. Teigiama, jog nors šių santykių retorika pakito, bet kas liečia Vokietijos nacionalinius, verslo interesus, santykiai išliko stabilūs ir konstruktyvūs³⁸.

Viena iš esminių priežasčių, kodėl iš esmės santykiuose nevyko kaita, įvardijama socdemų valdoma užsienio reikalų ministerija su F. W. Steinmeier priešakyje. Praktinė Vokietijos – Rusijos santykių išraiška apėmė naują konceptą „neue Ostpolitik“, kurį priėmė Užsienio reikalų ministerija 2006-iais metais. Steinmeier priimta „neue Ostpolitik“ buvo adresuota Europos Sąjungos kaimynams rytuose. Ši koncepcija buvo paremta trimis lygiaverčiais prioritetais, visų pirma, stiprinti santykius su Rusija, politika Rytų Europoje ir pietiniame Kaukaze per Europos kaimynystės „Plus“ programą bei strategija Centrinei Azijai³⁹. Matome, jog ministrui svarbu gerinti santykius su Rusija, tačiau jis taip pat akcentuoja ir Rytų Europos valstybes. Nors Merkel darosi kritiškesnė Maskvos atžvilgiu, tačiau ji viešai nekritikuoja priimto „neue Ostpolitik“. Artimas kanclerės padėjėjas teigia, jog Merkel žiūri griežčiau į žmonių teisių pažeidimus, bendrą tarptautinį saugumą. Ji aiškiai pasisako, jog įmanoma bendrauti tik su šalimi, kuri pripažįsta bendras vertybes. Visgi, per derybas dėl koalicijos 2005-iais metais su socialdemokratais, ji sutiko suformuoti tikslą kurti strateginę partnerystę su Rusija, koncepciją, kuri buvo priimta Schröderio vyriausybės politikos plane⁴⁰. Verta paminėti, jog pats Steinmeier buvo Schröderio patikimas žmogus bei jo politikos pasekėjas, todėl jam buvo svarbi kooperacija ir „Ostpolitik“ tęsinys. Užsienio reikalų ministras nekartą viešai kritikavo Merkel dėl jos požiūrio į Maskvą, sakydamas, jog ji bando pasinaudoti viešąja nuomone bei taip izoliuoti Rusiją⁴¹. Kita vertus, būtent viešojo nuomonė negatyviai vertino vykdomą labai artimą kooperaciją su Maskva. Visgi, tarp aukščiausio lygio pareigūnų dirbančių su Merkel, ji lieka apsupta turinčių patirtį, Europos reikalų ekspertų, daugelis iš jų dirbo aukštose pareigose kartu su G. Schröderiu. Tai reiškia neabejotiną tęstinumą Vokietijos užsienio politikoje Maskvos atžvilgiu⁴².

Apibendrinant, „Russia first“ politikos linija susvyruoja kanclere tapus Merkel, tačiau dėl socdemo Steinmeier pastangų bandoma laikytis tam tikrų „Ostpolitik“ tradicijų. Verta panagrinėti ir pačią „neue Ostpolitik“, tai planas, parengtas 2006-ųjų metų Vokietijos pirmininkavimui Europos Sąjungoje. Šio plano pavadinimu norėta išlaikyti socialdemokratų partijos tradiciją, tačiau ši

³⁷ Evangelos Pongas ir Ani Todorova, Gilberto Gambini, „Statistical analysis of EU trade in energy products, with focus on trade with the Russian Federation“ 2014. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Trade_in_energy_products> [Žiūrėta 2019 03 26].

³⁸ Forsberg, 22-25.

³⁹ Anna Kwiatkowska-Drożdż, *Germany on Russia. Yes to links, no to rapprochement*, Warsaw: Centre for Eastern Studies, 2014. 13-14.

⁴⁰ Bertrand Benoit ir Daniel Schäfer, Charles Clover, „The new Ostpolitik“, 2009. <<https://www.ft.com/content/dfc87242-c19c-11de-b86b-00144feab49a>> [Žiūrėta 2019 03 26].

⁴¹ Forsberg, 25.

⁴² Vannahme, 91-92.

konceptija skiriasi nuo ankstesnių politikų rytų atžvilgiu, tuo, jog norėta išplėsti geografines ribas, kuriose ES gali kurti bei vykdyti politiką Rytų Europoje. Visų pirma, šiame plane labai svarbią vietą užima „Europos kaimynystės politika“ (EKP). EKP buvo priimta 2004-iais metais, norint pastūmėti šalis, kurios ribojasi su ES, kuo labiau susisieti su Briuseliu. Šiuo ėjimu buvo norima sukurti realią politiką, kuri garantuotų saugumą prie ES sienų. Tiesa, Vokietijos užsienio reikalų ministerija (URM) Rytų Europą apibrėžia kitaip nei tai daro Europos Komisija (EK). EK Rytų Europą suvokia kaip visas šalis, kurios yra ES rytuose bei Viduržemio regiono šalis. Tuo tarpu, Vokietijos URM fokusuojasi labiau į konkrečias šalis, tokias kaip Moldova ir Ukraina, taip pat į Baltarusiją, Gruziją, Azerbaidžaną, Armėniją kaip valstybes, kurios turi potencialo tapti demokratijomis⁴³. Tai parodo, jog šiuo planu, ministerija neapsiriboja vien Rusija, tačiau mato tikslų ir posovietinėje erdvėje. Visos Europos kaimynystės šalys turėtų būti įtrauktos į sprendimų priėmimo procesus, taip pat į šią politiką yra integruotos kelios iniciatyvos, po spalvotųjų revoliucijų, Ukrainos įsteigta „Demokratinio pasirinkimo bendruomenė“.

Šalia visų iniciatyvų nukreiptų į Rytų Europos valstybes, yra ir plano dalis skirta santykiams su Rusija. Tiesa yra teigiama, jog naujosios Vokietijos valdžios politika jau nebebus statoma ant „Russia first“ pamato. Šioje vietoje atsiranda labai svarbus ir esminis kintamasis visų santykių perspektyvoje. Kanclerė A. Merkel tikisi suderinti interesus tiek santykiuose su V. Putinu, tiek susitelkiant į iššūkius Centrinėje ir Rytų Europoje. Yra nurodoma, jog Steinmeier bando laikytis ankstesnės politikos su Rusija. Tai pabrėžiama ir naujoje programoje, kur užsienio reikalų ministras mano, jog tikslinga abipusė priklausomybė tarp šalių, energetikos ir saugumo sferose, yra reikalinga norint garantuoti, jog Rusija ilgainiui taps patikima partnere⁴⁴. Akivaizdu, jog skirtis tarp kanclerės ir užsienio reikalų ministro kabineto egzistuoja, tačiau panašu, jog tai žymi naują Vokietijos selektyvios politikos liniją, kuomet bus bandoma plėsti interesus posovietinėje erdvėje, tuo pačiu bandant Rusiją išlaikyti patikima partnere ekonominėje kooperacijoje bei sprendžiant saugumo dilemas.

Vokietijos iniciatyva Rytų Europoje, priimta jos pirmininkavimo metams, sulaukia kritikos. Europos Komisijos prezidentavimo išvadų dokumente, teigiama, jog Berlynas galėjo padaryti daugiau nei tik Europos Komisijoje priimti strateginį dokumentą. Užsienio reikalų ministerijoje užsitęsę susitarimai dėl prioritetų pirmininkavimo laikotarpiu lėmė, jog jokia iniciatyva viešai nebuvo priimta. Lenkija ir Ukraina turėjo lūkesčių, šalys tikėjosi, jog šiuo laikotarpiu rytinėms Europos kaimynystės šalims pavyks labiau integruotis į ES. Tiesa, Ukraina išlieka svarbi Vokietijos pirmininkavimo laikotarpiu, nepaisant Kijevo stagnacijos transformacijoje link vakarietišku

⁴³ Iris Kempe, „A New Ostpolitik? Priorities and Realities of Germany’s EU Council Presidency.“ *Taking Stock of Germany’s EU Presidency Analysis and Evaluation by the Center for Applied Politics Research*, 2007, 2.

⁴⁴ Kempe, 2-3.

struktūrų. Europos Komisija pranešė, jog bus padidintos lėšos skiriamos Ukrainai bei pasirašytas paktas siekiant supaprastinti vizų politiką. Po oranžinės revoliucijos, Ukraina žengė svarbius žingsnius link Europos Sąjungos struktūrų. 2006-iais metais parlamento rinkimai atitiko laisvų rinkimų kriterijų. Po kryptingų Kijevo reformų, atsirado spaudimas iš įvairių Europos institucijų bei tam tikrų ES sostinių, tarp kurių Varšuvos ir Berlyno, pasiūlyti Ukrainai perspektyvą Europos Sąjungoje. Visgi, po 2006-ųjų metų rinkimų kilusi vidinė krizė Ukrainoje parodė, jog šalis dar nėra politiškai „subrendusi“.⁴⁵

Visų pirma, apibendrinant naujos kanclerės politiką, matome jos aiškią viziją atsigręžti labiau į mažesnes valstybes iš Centrinės ir Rytų Europos. Visų antra, nagrinėjant patį „neue Ostpolitik“ planą, galime fiksuoti skirtį tarp kanclerės ir Užsienio reikalų ministerijos. Tai labiausiai pasireiškia klausimais, kurie susiję su Rusija. Pati „neue Ostpolitik“ koncepcija buvo pasiūlyta ministerijos ir jos pristatyta viešai. Kanclerės kabinetas bandė atsiriboti nuo ministerijos, bandant atsikratyti senosios politikos „Russia first“ įvaizdžio ir kreipiant prioritetus į jau minėtas Centrinės ir Rytų Europos valstybes. Tai lemia, jog Vokietijos valdžia rytų politikos atžvilgiu veikia ne kartu, yra nesutarimų, todėl tai apriboja pajėgumą formuoti tikslią, efektyvią politiką⁴⁶. Akivaizdu, jog A. Merkel atėjimas į valdžią pakeičia Vokietijos užsienio politikos kryptį, nepaisant to, Rusija vis dar išlieka reikalinga Berlynui ne vien kaip ekonominis partneris, bet ir dėl koalicijoje esančių senosios „Ostpolitik“ propaguotojų.

4. Vokietijos interesai Europos Sąjungos projektuose

Rytų partnerystė ir Vokietijos interesai

Rytų partnerystės iniciatyva yra instrumentas Europos Sąjungos ir Vokietijos užsienio politikai, tai leidžia užtikrinti stabilumą ir demokratiją, o tai yra pagrindiniai Berlyno ir Briuselio tikslai. Istoriniai, kultūriniai, o tuo labiau ekonominiai motyvai lemia Vokietijos suinteresuotumą Rytų Europos valstybėmis. Visgi, analitikų nuomone Vokietijos interesai šių šalių atžvilgiu galėjo turėti geresnių rezultatų, tačiau Berlynas praleido savo šansus po Vokietijos suvienijimo ir 2004-ųjų, 2007-ųjų metų ES plėtros. Teigiama, jog Vokietija praleido progą tapatinti save kaip Europos centro valstybę, būtent, todėl ši kooperacija nebuvo tiksliai apibrėžta, kad sukurti tvarią ir ilgalaikišką Europos strategiją, kuri apimtų Berlyno interesus. Daugelis politikos kryptių likdavo trumpalaikės ir neefektyvios⁴⁷. Apibendrinus, reikėtų paanalizuoti, kokie Vokietijos interesai yra Rytų partnerystės iniciatyvoje bei išsiaiškinti, kokie veiksniai lėmė arba lemia Berlyno pasyvumą šiame regione.

⁴⁵ Ten pat, 5.

⁴⁶ Ten pat, 6.

⁴⁷ Markus Meckel, „German Foreign Policy and Eastern Partnership“ *DGAPstandpunkt*, 1, 2012, 1.

Akivaizdu, jog politika ir šiame regione yra vykdoma atsižvelgiant į dvejus pamatinius kintamuosius: vertybes ir pragmatinius interesus. Vertybinė politika yra paremta demokratiniais interesais, kurie vienija NATO ir ES valstybes nares, o pragmatinė politika matoma, kaip ekonominio vystymosi pažanga. Teisinės valstybės skatinimas, skaidrumas, korupcijos mažinimas, o taip pat, rinkų plėtra bei ekonominė integracija, visa tai lemia pagrindinį interesą – politinį ir ekonominį stabilumą. Stabilumas atsispindi Vakarų valstybių nore plėsti demokratiją, pagarbą žmogaus teisėms. Problematika išlieka Vokietijos diskursyviame vengime įžvelgti geostrateginius elementus. Tarkime, Rusijos stabilumo sąvoka yra susieta su interesų zonų padėtimi. Todėl yra labai teisinga matyti ir sieti Rytų partnerystės iniciatyvą geostrateginių aplinkybių kontekste. Šiuo ėjimu, Europos Sąjunga siekia skleisti savo koncepciją, susijusią su savo politinėmis, ekonominėmis, teisinėmis „žaidimo taisyklėmis“, taip žingsnis po žingsnio integruoti šį regioną į ES⁴⁸. Vakarų valstybių interesai šiame regione yra aiškūs, tačiau Berlyno neefektyvumas pasireiškia per nenorą brėžti geostrateginius elementus šioje iniciatyvoje.

Vokietijos nenoras matyti aiškius geostrateginius veiksmus atsispindi ir šalies interesuose šioje iniciatyvoje. Berlynas Rytų partnerystę mato kaip priemonę pasiekti valstybinius interesus. Nepaisant to, ši iniciatyva gali jiems ir pakenkti, kadangi Vokietijos valdžia nori, kad Rytų Europos valstybės artėtų prie ES ekonomiškai, bet ne politiškai. Berlynas ekonominę kooperaciją skatina su rytų partnerėmis pasirašydamas sutartis dėl laisvos prekybos vietų bei suderindamas tam tikrus teisės aktus. Visgi, problema slypi Vokietijos pasyvume, kurio priežastis yra nenoras, jog sustiprėjusi iniciatyva lemtų narysčių pasiūlymą rytų kaimynėms, nes tai pykdytų Rusiją⁴⁹. Čia mes ir galime fiksuoti pačią pagrindinę užsienio politikos problematiką, kuri pasireiškia visose sferose. Nenoras matyti geostrateginių tikslų, skirtis tarp Vokietijos URM ir kanclerės kabineto – visa tai užkoduota interesų konflikte tarp noro turėti stabilius santykius su Rusija, bet taip pat didinti savo įtaką posovietinėje erdvėje, kurią Maskva mato kaip savo interesų zoną. Būtent, todėl Berlynas bando apeiti bet kokius sprendimus ir pasiūlymus, kurie vienaip ar kitaip pakenktų dvišaliams santykiams su Rusija. Vokietija dažnu atveju, bendrus ir koordinuotus šalių susitarimus Rytų partnerystės iniciatyvos formate, pakeičia dvišaliais santykiais su konkrečiomis Rytų Europos valstybėmis. Taip yra daroma, nes norima, jog pinigai, kurie yra investuojami i rytų valstybes, padedant joms vystytis, pirmiausiai duotų naudos tiesiogiai pačiai Vokietijai⁵⁰.

Vokietija šią iniciatyvą vertina atsargiai. Ji nenori, jog tai pataptų instrumentu, kuris subrandintų realias galimybes Europos kaimynėms gauti narystes ES bei suteiktų vilčių valstybėms, kurios remia rytų partnerių tranziciją link vakarų struktūrų. Berlynas nori, kad ši iniciatyvą būtų

⁴⁸ Meckel, 1-2.

⁴⁹ Justyna Gotkowska, „Germany and the Eastern Partnership“ *Centre for Eastern Studies*, 37, 2010, 1.

⁵⁰ Gotkowska, 4.

apibrėžiama tik rytų partnerystės rėmuose. Vokietija prieštarauja bet kokiems veiksams, kurie vyktų už iniciatyvos formato, kad nebūtų išryškintos tam tikros išimties santykiuose su ES valstybėmis ir struktūromis. Nors Berlynas savo ruožtu daugiašalį formatą pakeičia dvišaliais susitarimais, visgi Vokietija nenori papildomų derybų dėl rytų partnerių galimybių tapti narėmis bei jų ateities sprendimo. Vokietijos elitas ir visuomenė nėra linkę svarstyti tolesnę ES plėtimą, nes jaučia „nuovargį“ nuo 2004-ųjų ir 2007-ųjų metų plėtros. Vokietiją valdančių konservatorių pareiškimai ir programinės nuostatos, teigia, jog ES plėtra šiuo metu yra neįmanoma, kadangi dabar prioritetais turi būti laikoma vidinė integracija ir Lisabonos sutarties įgyvendinimas. Vokietijos požiūriu, ES plėtra susilpnino galimybes taikyti vieningą politiką, naujų narių priėmimas sumažino Vokietijos – Prancūzijos lyderių vaidmenį bei šalių tandemą, todėl bet kokia tolesnė plėtra, įskaitant Ukrainą ir Turkiją, dar labiau silpnintų Berlyno įtaką ES, kas prieštarautų šalies interesams⁵¹. Iš šių argumentų, galime nuspręsti, jog Vokietija nori dirbti su rytų šalimis, tačiau į tai žiūri labai atsargiai, kadangi ekonominė kooperacija yra naudinga, tačiau narystės suteikimas įneštų chaosą ES sprendimų priėmime, ko Berlynas nori išvengti. Tai iš esmės parodo, jog Vokietijai yra labai svarbi ES, kaip struktūra per kurią ji gali veikti, prisiimti lyderės vaidmenį.

Labai svarbus faktorius Vokietijos interesuose Rytų partnerystės iniciatyvoje, jog ji neturi provokuoti Maskvos. Žiūrima atsargiai, nes bijoma, jog aktyvesni veiksmai rytuose gali kelti grėsmę strateginei partnerystei tarp ES ir Rusijos, kas Berlynui yra prioritetas. Teigiama, jog Vokietija vis dar vadovaujasi principu „Russia first“, tačiau yra fiksuojama Berlyno didesnė rolė ES projektuose, ekonominiame įsitraukime Rytų partnerystės šalyse, taip pat, Vokietijos dvišalių santykių gerėjimas su partnerystės šalimis. Šioje situacijoje, gerbiant Rytų partnerystės iniciatyvos šalis, Vokietija norėtų turėti bendrą Europos kaimynystės modelį, kuriame ES ir Rusija bendradarbiautų ir derintųsi ekonominius poreikius. Tuo tarpu, Vokietijos diplomatija per pasitikėjimo stiprinimą („trust building“) Rusijos atžvilgiu, reguliariai nuramintų politinius pareiškimus, kad Rytų partnerystė yra specialus projektas, skirtas kurti konkurenciją Maskvai⁵². Taigi, matome, jog Vokietijos užsienio politika yra labai atsargi ir pragmatiška, išreiškianti susidomėjimą ekonominėmis galimybėmis Rytų Europoje, tuo pačiu, bandant išsaugoti svarbiausią savo partnerį – Rusiją. Galime susidaryti nuomonę, jog Berlyno nenoras remti rytų partnerių galimybes tapti ES narėmis atsiremia ne vien į vidines ES problemas, bet ir nenorą provokuoti Rusijos.

Vokietijos pagrindinis interesas yra stiprinti ekonominę kooperaciją su kaimynystės šalimis. Šios šalys yra labai patrauklios Vokietijos eksportuotojams ir investuotojams dėl jų ekonominio augimo galimybių, taip pat dėl augančios vidinės paklausos, pigios darbo jėgos,

⁵¹ Ten pat, 1-2.

⁵² Ten pat, 2.

geografinio artumo, kultūrinių ryšių. Verta paminėti ir tai, jog Vokietijos bendrovės išplėtė žinias apie šį regioną bei jo specifiką. To pasekoje, Berlynas pradėjo aktyviau vykdyti veiklą šiose šalyse, reaguodamas į dinamišką Vokietijos investuotojų ir eksportuotojų augimą rytų regione⁵³.

Analizuojant, Vokietijos siekiamą ekonominio bendradarbiavimo skatinimą, reikia panagrinėti mechanizmus, kuriais tai siekiama daryti. Buvo ruošiami nauji asociacijų susitarimai tarp ES ir partnerių šalių, į kuriuos įtraukti ir susitarimai dėl laisvų rinkos zonų. Šie susitarimai yra priemonė, kaip teisinę Europos sistemą priartinti prie partnerių, taikant ją ne vien mainams, bet ir sektoriams, kurie yra didžiausias Berlyno interesas veikiant ES. Tai yra energetikos sektorius, aplinkosauga, transportavimas, vidinis saugumas. Taigi, asociacijų susitarimai pirmiausia yra teisės aktų suderinimas pagal Berlyno interesus dėl Vokietijos eksporto struktūros ir specifinių bendrovių ypatumų. Vokietijos požiūriu, rytų kaimynės gamina daugiausia pusgaminius, žemės ūkio, maisto produktus, tuo tarpu Berlynas eksportuoja aukštos arba vidutinės kokybės produktus mašinų, chemijos sektoriuose. Matoma, jog rytų partnerės papildo Vokietijos gaminamus produktus. Konkretizuojant iki Ukrainos atvejo, Berlynas nori remti Kijevo norą atverti rinką ES, žemės ūkio produktų srityje. To priežastis, jog Vokietija intensyviai investuoja į šią Ukrainos ūkio šaką, tuo labiau, vystosi Berlyno eksportas susijęs su mašinomis, žemės ūkio technologijomis. ES taip siekia harmonizuoti Ukrainos teisinę sistemą ir normas, jog jos supanašėtų su ES struktūrų, taip norint palengvinti investavimo galimybes bei sumažinti valstybės kišimąsi į ekonomiką⁵⁴.

Apibendrinant, galime teigti, jog Vokietijos politika Rytų Europoje yra grindžiama ekonominiais tikslais. Pragmatiniai interesai pasireiškiantys per Rytų partnerystės iniciatyvą, bandant palengvinti investavimo politiką bei užmezgant ryšius su konkrečių valstybių valdžiomis. Tiesa, ES interesai šioje iniciatyvoje apibrėžiami plačiau, vakarietišku vertybių plėtra į Europos kaimynines šalis suvokiama, kaip strateginis ėjimas, norint šalis artinti prie ES standartų. Berlynas šiuo atžvilgiu išlieka atsargus. Vadovaujamas logika, jog ES nėra pasirengusi priimti papildomų narių, kadangi pirmiausia turėtų būti susitvarkyta su vidinės politikos problemomis. Svarbesnis faktorius Vokietijai, strateginė partnerystė su Rusija. Vis dar, išlieka vadovavimasis „Russia first“ politikos gairėmis. Tai lemia, jog norima Rytų Europos regiono šalis priartinti prie ES ekonomiškai, o ne politiškai, suvokiant interesų konfliktą, tarp santykių su Maskva ir bandymo eskaluoti narystės suteikimą rytų partnerėms. Nepaisant to, pastebimas didesnis Berlyno susidomėjimas Rytų Europos šalimis, bandoma išlaikyti lanksčią politikos liniją siekiant turėti kuo didesnę ekonominę naudą, išvengiant politinių krizių.

⁵³ Ten pat, 1.

⁵⁴ Ten pat, 2-3.

Ukrainos vaidmuo Vokietijos užsienio politikoje

Berlyno požiūris į Ukrainą iš esmės atspindi ir Vokietijos valdžių preferencijų kaitą vykdamant užsienio politiką. 1991-iais metais tapusi nepriklausoma valstybe, Ukraina nedomino Berlyno, posovietinė rinka nebuvo vakarietišku valstybių interesų lauke. Tuo metu, dar buvo vadovaujamosi „Russia first“ politikos principais, todėl nenorėta turėti kažkokių intencijų Kijevo atžvilgiu, nes bijota, jog Maskva gali tai įvardinti kaip nedraugiškumo išraišką. Panašios pozicijos laikėsi gana ilgai, akivaizdu, jog G. Schröderio valdymo laikotarpiu perspektyvų santykiuose su Ukraina nebuvo galima tikėtis. Visgi, Vokietijos viešojo nuomonė ir medija rėmė 2004-iais metais Ukrainoje vykstančią Oranžinę revoliuciją, būtent jų dėka, atsirado spaudimas valdžiai aktyviau reaguoti į procesus vykstančius Kijeve. Lenkijos įkvėptas Berlynas, prisidėjo sprendžiant šį konfliktą bei palaikė pakartotinius rinkimus⁵⁵. Ukrainos prezidentas Yushchenko dėkojo Vokietijai už paramą, tiesa pridėjo, jog tikisi daugiau pagalbos posovietinei valstybei norint tapti modernia, europietiška valstybe. Kancleris Schröderis atsakė, jog Vokietija dės pastangas, kad Ukrainai pavyktų ištrūkti iš buvusios izoliacijos integracijos procese, jis pridūrė, jog palaikys Kijevo bei jo norą tapti ES patvirtinta rinkos ekonomika. Svarbus aspektas, jog Vokietija yra antra pagal didumą mainų partnerė Ukrainai⁵⁶. Visgi, kaip jau buvo minėta, kancleris pasikvietė Putiną švęsti savo gimtadienį, kas simboliškai reiškė, jog Ukraina lieka Rusijos interesų zonoje⁵⁷. G. Schröderis pripažino, jog Maskva yra amžinas strateginis partneris⁵⁸. Atsižvelgiant, kad Vokietijai kooperacija su Rusija yra svarbiausia, šis laikotarpis pasižymėjo atsainiu požiūriu į Kijevo veiksmus. Nors išsakomas noras remti Ukrainos reformas, bet neužsiminama apie narystės ES suteikimą. Kancleris pridėda, jog Kijevo bandymai artėti prie ES ir NATO, gali provokuoti Maskvą⁵⁹.

Kaip jau ir buvo minėta pirmoje darbo dalyje, Vokietijos užsienio politikos kryptis pasikeitė į valdžią atėjus A. Merkel. Pagrindinis lūžis įvyko, jog bandyta atsitraukti nuo G. Schröderio politikos linijos santykiuose su Rusija ir Ukrainos diskriminacijos. V. Putinui tapus prezidentu, jis priėmė keletą esminių reformų, kurios lėmė šalies ekonomikos augimą. Atrodo, jog demokratijos stoka inspiravo augančią ekonomiką. Teigiama, jog valdžia ėmėsi sėkmingų reformų, tiesa tai kainavo politiškai, įvairias represijas bei laisvių apribojimus. Tai priemonės, kurias Maskva laikė būtinomis⁶⁰. Tiesa, dėl autoritarizmo įsigalėjimo bei įvairių laisvių pažabojimo Rusijoje, Berlynas tolo

⁵⁵ Koszel, 89-90.

⁵⁶ „Yushchenko Promises a New Ukraine“ Berlin, 2005. <<https://www.dw.com/en/yushchenko-promises-a-new-ukraine/a-1513841>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁵⁷ Koszel, 89-90.

⁵⁸ „Yushchenko Promises a New Ukraine“ Berlin, 2005. <<https://www.dw.com/en/yushchenko-promises-a-new-ukraine/a-1513841>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁵⁹ „Yushchenko Promises a New Ukraine“ Berlin, 2005. <<https://www.dw.com/en/yushchenko-promises-a-new-ukraine/a-1513841>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁶⁰ Michael McFaul, „The Putin Paradox.“ Washington, 2004. <<https://www.americanprogress.org/issues/security/news/2004/06/24/839/the-putin-paradox/>> [Žiūrėta 2019 05 04].

nuo ankstesnės strateginės dvišalės partnerystės koncepcijos. Blogėjant santykiams su Maskva atsigręžta į Kijevo, kur A. Merkel sprendimu, patyręs Vokietijos diplomatas ir buvęs ambasadorius Ukrainoje Dietmar Stüdemann, dirbtų V. Yushchenko konsultantu Europos reikalų klausimais. 2007-iais metais per Vokietijos pirmininkavimą ES, buvo keliamas tikslas, jog kartu su Europos kaimynystės programa būtų užmezgama strateginė partnerystė su Ukraina, jos dalyvavimas įvairiose institucijų veiklose, priėjimas prie ES fondų, galimybė prisidėti prie politinių sprendimų priėmimo. Šiame Kijevo integracijos etape, šalis galėtų vis labiau priartėti prie ES standartų. Praktinė šio suartėjimo dalis, 500 mln. eurų skiriamų Ukrainai, kartu su patarimais dėl struktūrinių reformų, kurios padėtų sukurti geresnę aplinką užsienio investicijoms. Taip pat, numatyta pasirašyti „Partnership and Cooperation Agreement“, sutartį dėl laisvos rinkos zonos tarp ES ir Ukrainos. Berlynas 2007-iais metais nusprendė pasikviesti premjerą V. Yanukovych, kad įsitikinti dėl jo pozicijų Maskvos atžvilgiu ir pasirengimo bendradarbiauti su ES. Premjeras atsakė, jog ES išlieka svarbiausiu prioritetu. Pati kanclerė derėjosi dėl naujo „Partnership and Cooperation Agreement“, kuris atvertų laisvos rinkos zoną tarp ES ir Ukrainos. Merkel taip pat patikino, jog Kijevas užima specialią rolę ES politikoje ir užtikrino Vokietijos paramą Ukrainai, jos procese reformuojantis pagal Europos Sąjungos standartus. Tiesa, eilinį kartą Kijevas neišgirdo jokių konkrečių datų dėl galimo prisijungimo⁶¹. Iš pateiktos analizės galime matyti, jog Merkel valdomai Vokietijai, Ukraina tampa įdomi, todėl stengiasi ją įtraukti į ES reikalus, pasirašyti sutartis, kurios atvertų lengvesnį kelią ekonominiams saitams bei investavimo politikai. Visgi, išlaikomas oficialus atstumas, neužsiminant apie Ukrainos galimybes tapti ES nare, taip vengiant provokuoti Rusiją. Natūralu, jog nežinomybė netenkina Kijevo.

Nors Ukraina vis labiau artėjo prie vakarietiško standartų, tapo Pasaulio prekybos organizacijos nare, tačiau narystės Kijevui niekas nežadėjo. Kanclerė A. Merkel savo darbo vizito metu Ukrainoje 2008-iais metais, nepasiūlė nieko daugiau, kaip asociacijos susitarimą („Association Agreement“) tarp ES ir Ukrainos. Visgi, tai jau buvo kažkoks progresas lyginant su ankstesniais siūlymais dėl draugystės ir partnerystės sutarčių. Ji taip pat įspėjo Kijevo, jog šiuo metu nepuoselėtų didelių vilčių dėl narystės. Tais pačiais metais, buvo nuspręsta užbaigti asociacijos susitarimą su Ukraina per ateinančius metus. Briuselyje sprendimų priėmimas buvo paspartintas ir dėl Rusijos agresijos Gruzijoje⁶². Maskvos nenoras išvesti karių iš svetimų, užimtų teritorijų buvo svarbus signalas ES politikams. Būtent šis momentas lėmė, jog buvo suprasta, kad vis dar yra operuojama interesų zonų sąvokomis⁶³. Briuselis ir ES politikai suvokė, jog posovietinių valstybių įtraukimas į

⁶¹ Koszel, 91-92.

⁶² Ten pat, 92.

⁶³ Henrik Boesen Lindbo Larsen, *The Russo Georgian War and Beyond: towards a European Great Power Concert*. Copenhagen: Danish Institute for International Studies, 2009, 5.

reformų kelią, vakarų įtakos sferų linkme, padės ateityje išvengti tokių konfliktų kaip Gruzijoje. Visgi, nuomonės šiuo klausimu išsiskyrė, nors tokią viziją palaikė Jungtinė Karalystė, Baltijos šalys, Lenkija, tačiau Vokietija, Prancūzija priešinosi kalboms apie galimą narystės ES suteikimą Ukrainai⁶⁴. Vokietijos poziciją apibendrina Steinmeier žodžiai, jis teigė, jog trikampyje tarp ES, Ukrainos ir Rusijos, visos pusės turi būti traktuojamos kaip lygios. Sutrikus santykiams tarp šių valstybių, gali būti rizikuojama regiono saugumu⁶⁵. Be to, Berlynas buvo vienas pagrindinių NATO plėtros kritikų bei pasisakė prieš narystės suteikimą Ukrainai ir Gruzijai, nes tai taip pat destabilizuotų regioną⁶⁶. Nors Steinmeier teigimu, šalys turi nustoti vadovautis tradicinėmis įtakų sferomis, tačiau Vokietijos atsargumas sufleravo atsižvelgimą į Rusijos Šaltojo karo logika grįstą politiką. Apibendrinant matome, jog Europos Sąjunga nori, kad Kijevas būtų artimesnis vakarietiškomis struktūroms, tačiau nuomonė dėl narystės suteikimo išsiskiria tarp sąjungos narių. Vokietija šiuo atžvilgiu išlieka kritiška, atsižvelgdama į Rusijos agresyvius veiksmus bei vis dar išliekančią stiprią dvišalę kooperaciją tarp Berlyno ir Maskvos.

2009-iais metais per ES – Ukrainos lyderių susitikimą, asociacijos susitarimas buvo beveik paruoštas. Europos Komisija jau buvo nusiteikusi optimistiškai, tiesa, Ukrainoje įvyko keletas veiksnių. Visų pirma, V. Yanukovych laimi prezidento rinkimus, o premjerė Y. Tymoshenko praranda savo galią. Netrukus jai iškeliamą byla, Europos žmonių teisių teismas jos įkalinimą įvertina kaip politiškai motyvuotą susidorojimą⁶⁷. Naujasis prezidentas ES nenuteikė pozityviai, jam tapus premjeru 2006-iais metais, Rusija vėl pradėjo spausti Ukrainą pasirinkti tapti Eurazijos Sąjungos nare. Tų pačių metų rudenį, Maskva sudarė sandorį su savo „mėgstamiausiu“ premjeru dėl dujų kainų⁶⁸. Minima, jog V. Yanukovych pagrindinis elektoratas prorusiška visuomenė Rytų Ukrainoje.⁶⁹ Prezidentavimo laikotarpiu, jis bandė palaikyti ryšį tiek su ES, tiek su Rusija. Vokietijoje formavosi nuomonė, jog Ukraina yra Rusijos interesų zonoje, siejant su prorusiško prezidento išrinkimu bei Y. Tymoshenko atveju. 14 susitikime tarp ES ir Ukrainos atstovų, Briuselis neslėpė nepritario Kijevo užsienio politikos kryptį balansuoti tarp ES ir Maskvos⁷⁰. Visgi 2011-iais metais, asociacijos susitarimas tarp ES ir Ukrainos buvo baigtas. Tiesa, Europos Komisijos prezidentas Barosso pridėjo, jog įvykiai Ukrainoje kenkia santykiams su ES. Teigiama, jog Vokietija,

⁶⁴ Anke Hagedorn, „Maximales Ergebnis“ - EU bietet Ukraine Assoziierung ohne Beitrittsperspektive.“ Berlin, 2008. <<https://www.dw.com/de/maximales-ergebnis-eu-bietet-ukraine-assoziierung-ohne-beitrittsperspektive/a-3632804>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁶⁵ Derek Fraser, „Taking Ukraine Seriously: Western and Russian Responses to the Orange Revolution“ Kn. Oliver Schmidtke ir Serhy Yekelchik (sud.), *Europe's Last Frontier?* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, 19.

⁶⁶ Larsen, 14.

⁶⁷ Lizzie Dearden, „Former Ukraine Prime Minister Yulia Tymoshenko is freed from prison.“ London, 2014 <<https://www.independent.co.uk/news/world/asia/former-ukraine-prime-minister-yulia-tymoshenko-is-freed-from-prison-9146300.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁶⁸ Fraser, 11-15.

⁶⁹ Dearden.

⁷⁰ Koszel, 92.

atsižvelgdama į Tymoshenko situaciją, manė, jog Kijevas yra nepasirengęs žengti europietišku keliu, buvo bandyta atšaukti 2011-ųjų metų susitikimą⁷¹. Visgi, galbūt tai buvo spaudimas Ukrainos prezidentui rinktis proeuropietišką kelią, nesižvalgant į Rusiją.

Nors procesas strigo, pasiryžimas pasirašyti asociacijos susitarimą su ES, rodė, jog proeuropietiškos vertybės Ukrainoje yra svarbios. Nepaisant paskelbto neutraliteto ir noro kooperuotis tiek su Maskva, tiek su Briuseliu, Ukrainos politiniai lyderiai su prezidentu priešakyje, jautėsi spaudžiami pasirinkti vieną iš pusių. Tai galėjo būti kelias link ES ir vakarų struktūrų, kuris neteikė jokių perspektyvų dėl narystės Sąjungoje, tuo labiau žadėjo ilgas kalbas ir procesą integruojantis. Tuo tarpu, prisijungimas prie Rusijos kuriamos Sąjungos, kartu su Baltarusija ir Kazachstanu, reikštų tapimą Maskvos įtakos sfera bei galimybių nebebuvimą judėti link Europos Sąjungos. Nepaisant to, jog Kijevas buvo vis labiau spaudžiamas pasirinkti vieną iš pusių, 2013-iais paskelbta, jog tais pačiais metais Vilniuje, per Rytų partnerystės iniciatyvos susitikimą bus pasirašytas asociacijos susitarimas tarp Ukrainos ir ES. 52 proc. Ukrainos visuomenės sutiko, jog tai yra tinkamas sprendimas bei palaikė reformas proeuropietiška linkme⁷². Visi šie nesutarimai ir abejonės atrodo, jog turėjo pasibaigti, ties susitarimo pasirašymu, kuris suartintų Ukrainą su ES.

Jausdama grėsmę dėl Ukrainos ateities ir matydama, jog greitai metu bus pasirašytas susitarimas su ES, Maskva griebėsi veiksmų. Pirmiausia, buvo grasinama „užsukti“ dujas ir išimti ukrainietiškas prekes esančias Rusijos rinkoje. Maskva jausdama, jog vis tiek išlieka pavojus, surengė net dvejus susitikimus su Ukrainos valdžia, per kuriuos pažadėjo finansinę pagalbą (15 mlrd. dolerių), žemesnes gamtinių dujų kainas bei artimesnę kooperaciją atominės energetikos ir kitose industrijos šakose. Visgi, Putinas teigė, jog Maskva nespaudžia Kijevo jungtis į bendrą sąjungą bei numatė, jog remis V. Yanukovych prezidentinę kampaniją 2015-iais metais. Šie Rusijos veiksmai lėmė, jog Ukrainos valdžia paskelbė, jog pasiruošimas pasirašyti asociacijos susitarimą bei visapusišką laisvos prekybos sutartį su ES („comprehensive free trade zone with the EU“) yra stabdomi. Panašu, jog Putino pažadai pralenkė tai ką galėjo pasiūlyti Europos Sąjunga. ES pasiūlė nuo 610 mln. iki 1 mlrd. eurų paramą, kas buvo per mažai tokią ekonominę situaciją išgyvenančiai Ukrainai. To priežastis, 2012-ųjų metų antroje pusėje šalį sukretusi ekonominė recesija, tai pasižymėjo staigiai atsiradusiame biudžeto deficite⁷³. Valstybei reikėjo pinigų, o ES pasiūlymas buvo tikrai mažas lyginant su Maskvos. Atėjus metui pasirašyti susitarimą su ES, Yanukovych atvirai pasakė kanclerei Merkel, jog tikėjosi kur kas daugiau iš ES ir dabar jis yra nusivylęs.

⁷¹ Ten pat, 93

⁷² Ten pat, 93.

⁷³ „Ukraine Economic Update - April 2013“ Washington, 2013. <<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/04/02/ukraine-economic-update>> [Žiūrėta 2019 05 09].

Nepasirašyta sutartis per Rytų partnerystės šalių susitikimą Vilniuje, lėmė protestus Ukrainoje. Visuomenė tikėjosi, jog bus einama proeuropietišku keliu, o prezidento nenoras gilinti santykius su ES iššaukė neigiamas reakcijas. Nors pradžioje protestų Vokietijos medija palaikė protestuotojus, tačiau politikai ramino ir teigė, jog šiuo metu reikia ramybės ir susitelkimo⁷⁴. Tiesa, tuometinis Vokietijos užsienio reikalų ministras G. Westerwelle, dalyvavo protestuose bei kartojo, jog Ukraina yra kultūriškai, istoriškai panaši į Europos šalis, turi tokias pat vertybes, todėl Kijevo kelias į Europą yra atviras. Apžvelgiant patį Christian Neef straipsnį „Ukrainian Opposition Faces Test of Strength“, išleistą „Spiegel“ 2013-iais metais, galime pastebėti, jog daugiausiai dėmesio skiriama opoziciniams judėjimams, jų tikslams, tuo tarpu, valdžios pozicijos aprašomos smulkiai ir negatyviai. Rašoma, jog premjeras Mykola Azarov, vadina protestuotojus naciais, ekstremistais ir nusikaltėliais, teigiama, jog būtent jis, kol V. Yanukovych yra išvykęs, turi atlikti visus „purvinius“ darbus, tvarkantis su protestais. Straipsnio pabaigoje reziumuojama, jog medija palaiko protestuotojus, o Europos Komisijos pagalba, V. Yanukovych galėtų derėtis su opozicija, tačiau prezidentas tokią galimybę mato tik tada, kada baigsis protestai. Jo pagrindinis tikslas, jog protestuotojai išsiskirstytų⁷⁵.

Berlyną šokiravo Ukrainos sprendimas nepasirašyti asociacijos susitarimo, tai buvo signalas, kad ES neturi sustoti ir pasiduoti. A. Merkel oficialiai pareiškė, jog Vokietija kartu su Europos Sąjunga yra pasirengusi diskutuoti ir teigė, jog Kijevui durys į ES vis dar atvertos. Kanclerė taip pat pasmerkė šią situaciją su Ukraina, kuomet šalis buvo tarsi konkurso tarp dviejų pusių laimikis. Ji nurodė, jog nepaliaujamas Maskvos spaudimas buvo susitikimo Vilniuje, fiasko priežastis. Merkel situaciją aiškino, jog Rusija negalėjo sau leisti prarasti savo įtakos sferą. Tuo tarpu, šioje situacijoje Steinmeier nepalaikė Merkel vykdomos politikos, teigdamas, jog ES elgėsi blogai įsprausdama Ukrainą rinktis tarp Maskvos arba Briuselio, visai pamiršdama apie istorinius ir kultūrinius Ukrainos ryšius su Rusija⁷⁶.

Apibendrinant, visa ši situacija parodo, jog Vokietijos selektyvus ir pragmatinis požiūris į Kijevo situaciją lėmė bendro sutarimo nebuvimą ES dėl Ukrainos. Maskvos spaudimas paskatino Berlynui netikėtą Kijevo sprendimą atsisakyti glaudesnių santykių su ES. Visų antra, tai buvo momentas, kada kanclerė viešai kritikavo Rusiją dėl jos veiksmų Ukrainos atžvilgiu. Galime reziumuoti, jog tai galimai pradžia rimtos dvišalių santykių krizės tarp Vokietijos ir Rusijos, kadangi nesėkminga Ukrainos tranzicija vakarų linkme nustebino ir supykė pačią Merkel. Žvelgiant iš

⁷⁴ Koszel, 93-94.

⁷⁵ Christian Neef, „Ukrainian Opposition Faces Test of Strength.“ Hamburg, 2013 <<https://www.spiegel.de/international/europe/klitschko-and-opposition-face-test-of-strength-in-ukraine-a-937878.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁷⁶ Koszel, 95.

Vokietijos perspektyvos, jos intencijos buvo sutartis su Ukraina, kuri patrauktų ją arčiau vakarietišku struktūrų, taptų patraukli rinka Vokietijos eksportui. Tiesa, matome, jog Berlynas bent kelis kartus pabrėžė, jog neturi būti kalbų apie narystės suteikimą. Pirmiausia, nenorėta suirutės ES viduje, taip pat, atsargiai žiūrėta į pagrindinės Berlyno partnerės Maskvos veiksmus. Po netikėto Kijevo sprendimo, Vokietija susitelkė į šią situaciją, šalies viduje pradėta labiau kritikuoti vykdomą politiką. Atrodo, jog šis netikėtumas paspartino įvykių eigą, pagaliau pasirašytas asociacijos susitarimas, kuriame pareikšta, jog užtikrinama stipri parama Ukrainos integracijai į ES, pagalba kuriant demokratiją bei rinkos ekonomiką. Kanclerė Merkel teigė, jog Ukrainos teritorinis vientisumas yra pagrindinė Vokietijos politikos užduotis, taip pat ji prižadėjo ir tolimesnę finansinę paramą⁷⁷.

Tuo tarpu, pačioje Vokietijoje padėtis Ukrainoje išprovokavo neigiamas reakcijas. Istorikas ir politologas Christian Hacke teigė, jog vakarai demonstravo ypatingą naivumą, tikėdami, jog Rusija nesiims jokių veiksmų, kuomet ES žada paramą ir tolimesnę susisiejamą su Kijevu. Jo manymu, šie veiksmai griauja Europos stabilumą, kadangi Ukrainos tranzicija vakarų struktūrų link, iškelia rimtą geopolitinę konkurenciją tarp ES ir Rusijos vedamos Eurazijos Sąjungos. Visgi, įvykiai Ukrainoje sutelkė Vokietijos politikų dėmesį, tačiau Merkel atrodė susirūpinusi, nes manė, kad Rusija turi visas priemones Ukrainos destabilizacijai bei daugeliui Europos šalių ši situacija nekėlė susidomėjimo⁷⁸.

Veimaro trikampio forumo svarba Vokietijos užsienio politikai

Kanclerės A. Merkel atėjimas į valdžią, reiškė dėmesio Lenkijai išaugimą. Tai atitiko Berlyno politiką, suteikiant daugiau iniciatyvos Vidurio ir Rytų Europos šalims. Veimaro trikampio forumo svarbos augimas lėmė pagerėjusius Berlyno ir Varšuvos santykius. Visų pirma, šio forumo susirinkimo metu 2005-iais metais nuspręsta, jog Lenkija turi būtinai įsitraukti į Europos kaimynystės politiką, ką prezidentas Kačinskis vadino sveikintina idėja. Merkel iniciatyva rengtas susitikimas bei jos pasiūlymai džiugino Lenkijos prezidentą, kuris teigė, jog sklido gera atmosfera ir jis nekantriai lauks sekančio susitikimo. Nuspręsta, jog Veimaro trikampio pagrindinės sritys bus saugumo ir užsienio politikos klausimų sprendimas kartu⁷⁹.

Pirmojo susitikimo metu daug kritikos išsakyta Rusijos atžvilgiu. Prancūzijos, Lenkijos ir Vokietijos lyderiai išreiškė susirūpinimą dėl naujausių įvykių Rusijoje. Visų pirma, žurnalistės Anna Politkovskajos nužudymo ir buvusio Maskvos šnipo (FSB) Aleksander Litwinenko nuuodijimo. A.

⁷⁷ „Merkel will Ukraine mit halber Milliarde Euro helfen“ Berlin, 2014 <<https://www.welt.de/politik/ausland/article131524116/Merkel-will-Ukraine-mit-halber-Milliarde-Euro-helfen.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁷⁸ Koszel, 98-100.

⁷⁹ Himmelreich.

Merkel išsakė kritiką Maskvai, jog racionali valdžia paremtų britų tyrimus dėl šio nuuodijimo, tačiau Kremlius vengia kažką daryti šiuo klausimu. Kačinskis sukritikavo dujotiekio tiesimą Baltijos jūros dugnu, teigdamas, jog seniau energetika buvo tik ekonomikos dalis, tačiau šiandien tai tampa politine problema⁸⁰. Iš esmės, tai reiškė, kad Varšuvos vaidmens išaugimas lems didesnę kritiką vykdomai dvišalei Berlyno ir Maskvos kooperacijai. Taip pat, Lenkija blokuoja „Partnership and Cooperation Agreement“ tarp ES ir Rusijos, vengdama strateginės Europos partnerystės su Maskva⁸¹. Tuo tarpu, visos trys valstybės kategoriškai nusprendė, jog privalo būti spartinamas bendradarbiavimas su Ukraina. Šio susitikimo metu buvo nuspręsta pilnai paremti naują, visapusišką susitarimą su Kijevu dėl laisvos rinkos zonos tarp Ukrainos ir ES⁸².

Veimaro trikampio bendras supratimas, jog sustiprintas dėmesys Europos kaimynystės politikai ir Rytų Europos integracijai yra ES stabilumo ir saugumo pagrindas. Atkreipiamas dėmesys į proeuropietiškus mitingus Ukrainoje 2004-iais, kur teigiama, jog be paramos, vakarietišku vertybių kilimas gali būti greitai malšinamas. Būtent dėl šios priežasties, Vokietijos valdžia savo pirmininkavimo ES prioritetu laikė Europos kaimynystės programą Rytų Europai⁸³. Vokietijos URM šioje programoje fokusuojasi į Ukrainą, Moldovą, Gruziją, tai demokratizacijos potencialo turinčios šalys. Žinant, jog narystės suteikimas šioms šalims išlieka problematiškas, šia programa norėta paminėtas valstybes kuo labiau susieti su ES⁸⁴. Lenkija gavusi pasiūlymą iš Merkel, jį priėmė. Varšuva būtinai dalyvaus šioje politikos linijoje dėl istorinių ir politinių santykių su Rytų Europos regionu. Tokie formatai kaip Veimaro trikampis, kurie yra neformalūs, gali būti puikiai išnaudojami diskusijoms dėl kaimynystės politikos vizijos ir ateities. Teigiama, jog dabartinėje ES, kuri yra pasipildžiusi naujomis narėmis, tokie formatai labai praverčia, nes didžiosios šalys gali sutarti dėl bendrų tikslų, taip išvengiant nuomonių kaitos įvairiais klausimais⁸⁵. Lenkijos pozicijos augimas yra racionalus Berlyno noras, tai netenkina Maskvos, kadangi Varšuva daugeliu atveju yra kritiška Rusijos atžvilgiu. Veimaro trikampio svarbos augimas sprendžiant ES reikalus yra signalas Rusijai, jog Lenkija pasinaudodama savo vaidmeniu, kritikuos Maskvos veiksmus, o Berlynas į tai turės atsižvelgti.

Vertėtų atkreipti dėmesį ir į Veimaro formato svarbą sprendžiant Ukrainos krizę. Kilus riaušėms ir protestams dėl nepasirašyto susitarimo Vilniuje, Veimaro trikampio šalys bandė apsaugoti šalį nuo kraujo praliejimo. Tam reikėjo sutarimo tarp Kijevo vyriausybės ir opozicijos, kad jis įvyktų, visas pastangas dėjo Vokietijos diplomatija su Steinmeier priešakyje, kuris kartu mobilizavo Lenkijos

⁸⁰ Himmelreich.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Koszel, 91.

⁸³ Himmelreich.

⁸⁴ Kempe, 2.

⁸⁵ Himmelreich.

bei Prancūzijos užsienio reikalų ministrus. Šias Veimaro trikampio šalių pastangas vainikavo trumpalaikė sėkmė, tai prezidento Yanukovych susitarimas su opozicinėmis jėgomis bei jo pasitraukimas į Rusiją⁸⁶. Šios pastangos, kartu su Ukrainos noru tapti visiškai nepriklausoma nuo Rusijos, pasibaigė „žaliųjų žmogeliukų“ aneksuojamu Krymu⁸⁷. Tai buvo etapas, kuriame diplomatiškai išspręsti situaciją buvo per daug sunku. Atsižvelgiant į tai, buvo paskelbtas bendras ministrų pranešimas⁸⁸. Šiuo pranešimu nusakoma padėtis Ukrainoje, jog naujoji valdžia, išrinkta žmonių, patirs daug sunkumų norėdama pagerinti žmonių gyvenimo sąlygas. Vienintelis kelias išspręsti problemas yra priimant modernizacijos reformas, pradedant kova su korupcija, baigiant pagarba demokratinėms vertybėms. Teigiama, jog Veimaro valstybės palaikys Ukrainą šiame modernizacijos kelyje. Taip pat yra pridėdama, jog spręsti situaciją reikalingas bendras sutarimas. Turi būti padaryta viskas, kad būtų numalšinta įtampa rytų regione ir užmegztos taikios diskusijos. Pabaigoje reziumuojama, jog Veimaro šalys tvirtai palaiko Ukrainos suverenumą bei teritorinį integralumą⁸⁹. Šie pareiškimai parodo šių trijų šalių vieningą nuomonę Ukrainos atžvilgiu bei puoseleja viltis dėl Kijevo reformacijos pagal vakarų principus, šiam procesui skiria paramą.

5. Gruzijos karas

Gruzijos karas Vokietijos žiniasklaidoje įvardijamas kaip A. Merkel didžiausia krizė užsienio politikoje. Viena pagrindinių žiniasklaidos priemonių – „Der Spiegel“, Kaukazo karą įvardino kaip santykių su Rusija subyrėjimą, bendrų pozicijų ES neturėjimą. Šis karas parodė, jog Berlynas neturi vienos aiškios politikos krypties, todėl konflikto metu pasyviai reagavo į susidariusią situaciją. Tai sufleravo, jog Vokietijos politikai neturi bendro sutarimo, kaip elgtis, Berlyno reakcija į konfliktą nuvylė Gruziją. Norint išsiaiškinti, kas lėmė tokias Vokietijos pozicijas, reikia panagrinėti konflikto priežastis, reakcijas į karą bei apžvelgti pokonfliktinį laikotarpį.

Rusija argumentuoja, jog karo priežastis yra prezidento Saakashvili tikslai integruoti Gruzijos teritoriją, tai yra prijungti Pietų Osetiją ir Abchaziją. Būtent 2008-iais metais, prezidento iniciatyva buvo surengtas Pietų Osetijos puolimas, o jos pagrindiniame mieste buvo dislokuotos Rusijos taikos palaikymo pajėgos. Maskva suorganizavo kontrapuolimą, kada gruzinai buvo išstumti iš abiejų regionų. Šis ėjimas leido Rusijai Pietų Osetiją ir Abchaziją pripažinti nepriklausomomis

⁸⁶ Charlotte Guériaux, „The Revival of the Weimar Triangle“ Wroslaw, 2014. <<http://neweasterneurope.eu/2014/04/07/the-revival-of-the-weimar-triangle/>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁸⁷ Koszel, 95.

⁸⁸ „Foreign ministers of the Weimar Triangle on Ukraine“ Warsaw, 2014. <https://www.ms.gov.pl/en/news/foreign_ministers_of_the_weimar_triangle_on_ukraine?printMode=true> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁸⁹ „Foreign ministers of the Weimar Triangle on Ukraine“ Warsaw, 2014. <https://www.ms.gov.pl/en/news/foreign_ministers_of_the_weimar_triangle_on_ukraine?printMode=true> [Žiūrėta 2019 05 04].

valstybėmis. Tai ženklas vakarams, jog jie susilaikytų nuo kišimosi į Rusijos interesų zonas posovietinėje erdvėje⁹⁰. Tbilisis ir ES laikosi kitos nuomonės. Teigiama, jog būtent Pietų Osetijos pajėgos pradėjo atakas prieš Gruzijos taikos palaikytojus įvairiuose Gruzijos kaimeliuose. Rusija atsiuntė savo karius į pagalbą, nukreiptą prieš Gruzijos ginkluotąsias pajėgas. ES ataskaitose šis veiksnys buvo fiksuojamas, todėl Rusija buvo pasmerkta, jog šalyje sukūrė priešišką atmosferą⁹¹. Nepaisant kaltų paieškos tai sukretė tarptautinę visuomenę, visų pirma Vokietiją. Pristatant Berlyno reakciją į susidariusią situaciją, reikia atsižvelgti, jog tai buvo metas, kada formavosi Medvedevo ir Merkel draugystė, supratimu pagrįsta kooperacija. Būtent jam tapus prezidentu, buvo suformuota modernizacijos partnerystė („modernization partnership“), kuri apėmė komercines, edukacines, teisinės sritis, dvišalių santykių pagrindą⁹². Su Medvedevu buvo sprendžiama ši krizė, surengtas specialus susitikimas Sočyje. Be abejo, Rusijos prezidentas kaltino Gruziją už jos agresiją ir brutalią elgesį, Medvedevas teigė, jog Rusija buvo vienintelė, kuri palaikė Pietų Osetiją ir priėmė adekvačius sprendimus reaguodama į susidariusią situaciją. Merkel atsižvelgdama į išdėstytą situaciją išsakė savo poziciją, teigdama, kad Rusijos veiksmai Gruzijoje buvo neproporcingi ir be priežasties. Ji akcentavo, jog Maskva privalo išvesti savo karius iš centrinių Gruzijos regionų. Susitikimas buvo aptarinėjamas ir jo eiga sufleravo apie dvišalių santykių blogėjimą. Merkel nežiūrėjo į akis Medvedevui ir jų rankų paspaudimas truko vos sekundę. Tai yra momentas, kada Vokietijos užsienio politika susidūrė su didžiausia krize valdant Merkel. Berlyno santykiai su Maskva tapo dar labiau įtempti⁹³.

Nepaisant nuorodų, jog tai buvo smūgis Vokietijos užsienio politikai ir dvišaliams santykiams su Rusija, Berlynas neieškojo kaltų ir stengėsi susilaikyti nuo griežtesnių veiksmų. Vokietija pasirinko būti neutrali bei vengė kaltinti tik vieną pusę. Visų pirma, tai lėmė skirtingi supratimai tarp kanclerės ir užsienio reikalų ministro. Ministras siekė, kad Vokietija laikytųsi konstruktyvaus vaidmens, nesupriešinant Rusijos ir parodant, jog ji visada gali būti Europos dalimi. Jis pabrėžė, jog ES privalo išlaikyti dialogą su abejomis konfliktuojančiomis pusėmis⁹⁴. Steinmeier pasisakė prieš sankcijas Rusijai bei prieš ES-Rusijos partnerystės ir kooperacijos susitarimo („Partnership and cooperation agreement“) stabdymą. Jo manymu, dialogo nebuvimas niekuom neprisideda prie konfliktų sprendimo. Tam tikrų vizijų nesuderinimas jautėsi tarp ministro ir Merkel, kuri pritaikė griežtesnį toną Maskvos atžvilgiu ir teigė, jog jos veiksmai buvo netikslingi. Verta

⁹⁰ Larsen, 5.

⁹¹ John Hudson, „Who Caused the Russian-Georgian War?“ Washington, 2009. <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2009/10/who-caused-the-russian-georgian-war/347974/>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁹² Forsberg, 25.

⁹³ Ralf Beste ir Markus Feldenkirchen, Alexander Szandar, „Merkel's Most Serious Foreign Policy Crisis“ Hamburg, 2008. <<https://www.spiegel.de/international/world/germany-and-the-caucasus-conflict-merkel-s-most-serious-foreign-policy-crisis-a-572726.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁹⁴ „Merkel Says Russia's Actions in Georgia "Disproportionate"“ Berlin, 2008. <<https://www.dw.com/en/merkel-says-russias-actions-in-georgia-disproportionate/a-3565127>> [Žiūrėta 2019 05 04].

pastebėti, jog skirtis tarp ministro ir kanclerės tebuvo Merkel griežtesnis tonas Maskvos atžvilgiu. Kanclerė ištraukė į taikos kalbas su Medvedevu, atsižvelgdama pirmiausia į bendrus interesus tarp ES/Vokietijos ir Rusijos. Verta pažymėti, jog tiek karo metu, tiek ir po karo, Berlynas koncentravosi į ekonomiką, kur Rusija išlieka svarbiausia mainų partnere su ES, su tam tikromis užuominomis apie vertybėmis grįstą ateities Rusiją, kuri modernizuojasi pagal ES standartus⁹⁵. Vokietijos politikai, įskaitant Merkel, toliau vengė kritikuoti vieną pusę konflikte. Pripažįstama, jog šalis, kuri yra taip priklausoma nuo Rusijos energetikos, visada bandys pasisakyti už stipresnių ryšių su Maskva užmezgimą⁹⁶. Visa tai rodė, jog Rusija šiuo metu yra svarbi ekonominių interesų sumetimais, nors stengtasi ją kritikuoti, jog toks agresyvus elgesys netinka pagal Europos šalių propaguojamus vertybinius standartus.

Tuo tarpu, Baltijos šalys, Čekija, Lenkija reaguodamos į Rusijos agresiją, visų pirma kreipėsi į Merkel. Jų vienintelis prašymas kanclerei, jog ji pasinaudodama savo įtaka, priverstų Medvedevą ir Putiną išvesti karius iš Gruzijos. Šis kreipimasis yra įrodymas gerėjančių Vokietijos santykių su Rytų Europa, nes anksčiau dauguma šio regiono šalių nenorėdavo kreiptis į buvusį kanclerį G. Schröderį. Teigiama, jog nepaisant ekonominio bendradarbiavimo ir susietos istorijos su Rusija, Vokietijos rolė šiame konflikte buvo svarbi. Įdomus faktas, jog Berlyno veiksmai yra vertinami, nors jis nedarė nieko iki kol neprasidėjo karas, tik tada Merkel vyko į Sočį, pokalbiui su Medvedevu. Buvęs Vokietijos ambasadorius Ukrainoje Dietmar Stüdemann, pakomentavo Merkel atsargumą, norint išvengti mediatorės vaidmens šiame konflikte. Jis teigia, jog galima šį kanclerės pasyvumą suprasti. Ambasadorius nenurodo priežasties, kodėl Merkel pasyvumas gali būti pateisinamas. Bandoma spėlioti, jog tai gali lemti artėjantys rinkimai ir susitelkimas į juos. Taip pat, pabrėžiamas kanclerės negatyvus požiūris į Gruzijos prezidentą Sakaashvili, abejojama jo lyderyste⁹⁷. Ši dviprasmiška Vokietijos laikysena kelia klausimus. Šalia argumentų apie Vokietijos pasyvumą, reikia paminėti ir tai, jog Berlynas po Šaltojo karo įgavo didesnę nepriklausomybę vykdant užsienio politiką. Vokietija blokuoja JAV propaguojamą NATO plėtrą, tos pačios Gruzijos prisijungimą prie aljanso. Vietoje to, Berlynas prisiima „tilto“ rolę tarp ES ir Rusijos, kas leidžia save tapatinti didžiąja valstybe⁹⁸. Svyruojančios Berlyno pozicijos pasireiškia tuo, kadangi kritikuojama Rusija, tačiau suprantama, jog dvišalis bendradarbiavimas turi tęstis. Tai patvirtino įvykęs valdžios posėdis, kur Merkel pristatė situaciją Kaukaze, o Steinmeier pavadavęs G. Erler pritarė kanclerės išsakytoms mintims, tiesa pridėjo, jog ryšys su Rusija privalo būti išlaikytas⁹⁹. Kanclerė nors ir griežčiau atsiliepė

⁹⁵ Larsen, 16-17.

⁹⁶ „Merkel Says Russia's Actions in Georgia "Disproportionate"“ Berlin, 2008. <<https://www.dw.com/en/merkel-says-russias-actions-in-georgia-disproportionate/a-3565127>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁹⁷ Judy Dempsey, „Merkel and Georgia: The pressure's on her“ New York, 2008. <<https://www.nytimes.com/2008/08/20/world/europe/20iht-letter.1.15461074.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].

⁹⁸ Larsen, 16-17.

⁹⁹ Beste.

Rusijos atžvilgiu bei turėjo priekaištų Medvedevui, visgi, priėmė išvadą, jog dėl konflikto reikia kaltinti abi puses¹⁰⁰.

T. Forsbergas analizuodamas dvišalius santykius, teigia, jog įvykusi santykių kaita po Ukrainos krizės, turėjo įvykti dar anksčiau. Būtent per Gruzijos karą. Tiesa, analitikas svarsto, jog vėlavimą gali paaiškinti tai, jog Berlynas buvo labiau susirūpinęs vidine Rusijos politika, žmogaus teisių situacija negu, kad Maskvos veiksmais užsienio politikoje bei gynybos finansavime¹⁰¹. Geriausiai reziumuoti tokią nevieningą Berlyno poziciją Gruzijos atžvilgiu, gali Tbilisio universiteto politikos mokslų profesorius Kornely Kakachia, savo straipsniu „A Reluctant Partner Georgian-German relation revisited“. Autorius rašo, jog Vokietijos tylėjimas karo metu buvo didelis smūgis dvišaliams santykiams su Berlynu bei Gruzijos transatlantinėms ambicijoms. Vokietija kaltinama ne vien, kad atsižvelgdama į Rusijos karinę agresiją nesiimė jokių veiksmų nubauti Maskvą, bet dar pasirašė su ja modernizacijos partnerystės sutartį. Matydami, jog Vokietijos viešoji nuomonė buvo labiau nukreipta į Rusijos versiją aiškinant konfliktą, buvo suvokiama, kad Berlynas pateisins Maskvos imperialistinius tikslus. Tbilisis suprato, jog Vokietijos politikai ir verslo atstovai turi artimus ryšius su Kremliumi, suvokia milžinišką pelną generuojančią Rusijos rinką Berlynui, todėl akivaizdu, jog Vokietija bus labiau suinteresuota išlaikyti santykius su Maskva negu aukoti juos dėl Gruzijos. Po konflikto, Berlynas pradėtas laikyti priverstiniu partneriu ir net išdaviku, kuris yra vis dar veikiamas „Russia first“ politikos linijos. Vokietijos įsipareigojimai Rusijai vertė gruzinus kelti klausimus ar galima Berlyną laikyti strateginiu partneriu. Berlyno negatyvus požiūris į NATO plėtrą, lėmė supratimą, kad net ir Sakaashvili vykdant liberalias reformas, niekas Europoje nenorės rizikuoti karu su Rusija¹⁰². Atsižvelgiant į tai, jog tai subjektyvus įvykių vertinimas iš Gruzijos analitikų pusės, visgi, tokį supratimą galime vadinti racionali. Vokietijos užsienio politika šio karo metu bandė kritikuoti Maskvą, tačiau stiprios ir vieningos pozicijos neturėjimas, nurodė, kad Berlynui Maskva lieka svarbi ekonominė partnerė, todėl vengta prisiimti mediatorės vaidmenį konflikto metu.

6. Ukrainos krizė ir Krymo aneksija

Ukrainos krizė - lemiamas taškas, kuris atsiliepia visai Berlyno formuojamai politikai tiek rytų atžvilgiu, tiek savo vaidmens ES supratimu. Vokietijos prezidentas Joachim Gauck pripažįsta, jog šalies užsienio politika buvo kuriama pasiremiant komerciniais-ekonominiais faktoriais. Bandant kuo labiau įsipareigoti ir suartėti su Rusija, tokia strategija buvo dvišalių santykių

¹⁰⁰ „Merkel Says Russia's Actions in Georgia "Disproportionate““ Berlin, 2008. <<https://www.dw.com/en/merkel-says-russias-actions-in-georgia-disproportionate/a-3565127>> [Žiūrėta 2019 05 04].

¹⁰¹ Forsberg, 38.

¹⁰² Kornely Kakachia, „A Reluctant Partner Georgian-German relation revisited.“ *Ponars Eurasia*, 463, 2017, 3-4.

pagrindu su Maskva. Net į valdžią grįžus Putinui buvo tikima Rusijos demokratizacijos galimybe ir šis tikėjimas buvo bandomas perduoti kitoms ES šalims. Tuo tarpu, Maskvoje kylo nacionalizmas ir militarizmas, tačiau Vokietijos požiūris į tai išliko optimistiškas ir daugeliu atvejų naivus. Putino politika spaudžiant Ukrainą išsižadėti Rytų partnerystės iniciatyvos, išprovokavo Berlyno reakcijas ir supratimą, jog požiūris į Rusiją buvo pernelyg pozityvus¹⁰³. Vakarietišku vertybių Rusijoje atmetimas bei sugrįžimas prie senųjų konservatyviųjų nacionalinių ortodoksiškų vertybių, sugriovė pasitikėjimu grįstą santykį su Berlynu¹⁰⁴. Panašu, jog lemiamu dvišalių santykių krizės momentu tapo Ukrainos krizė, kada Maskva surengė revizionistinį išpuolį.

Pirmiausia, analizuoti šiam konfliktui reikia apžvelgti aplinkybes, kurios jį nulėmė. Reikėtų sugrįžti į Ukrainos prezidento atsisakymą pasirašyti sutartį su ES, kas išprovokavo masinius protestus Maidane, Kijeve. Ukrainos tolesnė tranzicija vakarų linkme lėmė „žaliųjų žmogeliukų“ dislokavimą Kryme. Vėliau tai sekė Rusijos aneksuojamu Krymu. Ukrainos ginkluotosios pajėgos paskelbė kovos su terorizmu misiją, kurios tikslas, Luhansko ir Donecko sugražinimas bei separatistų šalies rytuose įveikimas¹⁰⁵. Ukraina neteko Krymo, o ginkluotas konfliktas rytuose liko neišspręstas. Berlynas jautriai priėmė šią Rusijos agresyvią politiką. 2014–iais metais, kanclerė Merkel reaguodama į Rusijos okupuotą Krymą, pripažino, jog Maskva sulaužė visus tarptautinės teisės įsipareigojimus bei patikino, jog neįmanomas dialogas su valstybe, kuri nepripažįsta bendrų pagrindinių vertybių¹⁰⁶. Atsižvelgiant į kanclerės pasisakymą, reikia apžvelgti, ką Ukrainos krizė reiškė Vokietijos užsienio politikai.

Atrodo, jog kanclerės teiginys buvo pernelyg drastiškas, kadangi prasidėjus ginkluotiems susirėmimams rytų Ukrainoje, Berlynas buvo pasiryžęs užimti mediatoriaus rolę sprendžiant šią krizę. Dauguma tyrėjų bei analitikų sutaria, jog Ukrainos krizė paveikė Vokietiją. Yra autorių, kurie kalba apie Vokietijos interesų kaitą užsienio politikoje, noru tapti veiksmingesniu saugumo garantu, atitinkančiu savo ekonominę bei politinę galybę, sieti tai su nauju lyderystės vaidmeniu. Atsiradęs visuotinis Vokietijos neigiamas požiūris į Rusijos veiksmus, lėmė prisiėmimą mediatorės vaidmens šiame konflikte, pirmiausia, būnant pagrindine iniciatore Normandijos formate, galų gale baigiant indėliu priimant Minsko susitarimus¹⁰⁷. Berlynas ilgai siekė derybų būdų išspręsti šią krizę, pradedant telefoniniais pokalbiais tarp Merkel ir Putino, baigiant panašiomis derybomis tarp užsienio reikalų ministrų. Tikslas buvo prie derybų stalo pasodinti abi konfliktuojančios valstybės –

¹⁰³Charles Grant, „What is wrong with German Foreign Policy?“ London, 2014. <<https://www.cer.eu/insights/what-wrong-german-foreign-policy>> [Žiūrėta 2019 05 01].

¹⁰⁴ Patricia Daehnhardt ir Vladimír Handl, „Germany’s Eastern Challenge and the Russia–Ukraine Crisis: A New Ostpolitik in the Making?“ Kn. *German Politics*. Durham: International Association for the Study of German Politics, 2018. 450.

¹⁰⁵ Koszel, 95-97.

¹⁰⁶ Forsberg, 28-29.

¹⁰⁷ Daehnhardt, 446-450.

Rusiją ir Ukrainą. Vokietijos ir Europos valstybių pastangas vainikavo du Minsko susitarimai. Antruoju Minsko susitarimu siekta iki 2015-ųjų metų pabaigti konfliktą vykstantį rytų Ukrainoje¹⁰⁸. Pripažįstama, jog nuo pat konflikto pradžios kanclerė vaidino svarbų vaidmenį ir tai yra pirmas kartas nuo 1945-ųjų, kada Vokietija ėmėsi tiesioginės lyderystės¹⁰⁹. E. Pond savo straipsnyje daro išvadą, jog kanclerė atsisakė savo ankstesnių pozicijų, kurios pasireiškėdavo tuom, kad Berlynas nesistengdavo būti mediatorius ar tikras lyderis, o labiau laikėsi rolės „leading from behind“, bandant savo pozicijas „pridengti“ ES struktūrų pagalba. Teigiama, jog A. Merkel vykdyta, daugeliu atvejų pragmatinė ir oportunistinė, politika, kuri paremta sugebėjimu tinkamu momentu priimti sprendimus, grįstus konsensu¹¹⁰. Tiesa, kanclerės senesnių pozicijų atsisakymas bei tiesioginės lyderystės parodymas kelia klausimus, kas lėmė šią kaitą.

Yra keletas aiškinimų. Pirmas, jog Vokietija yra didžiausia ekonomika Europoje, taip pat yra glaudžiai susieta su ES struktūromis. Ekonominiai pajėgumai gali būti panaudoti siekiant politinių tikslų. Antras, svarbiausias faktorius, kodėl Berlynas ryžtingai išitraukė į konfliktą yra saugumas. Ši krizė šaliai gyvybiškai svarbi, nes visai tvarkai rytuose išskyla pavojus. Politiniai neramumai Ukrainoje buvo pernelyg svarbūs Vokietijai, kad ji į tai nekreiptų dėmesio. Nuo 1990-ųjų Berlynas tapo apsuptas taikių valstybių, tiesa, noras demokratizuoti Rusiją - nepasiteisino, ji grįžo prie imperialistinių tikslų, tai kelia iššūkius nusistovėjusiai tvarkai. Vokietijos svarbiausi interesai yra nukreipiami į Centrinę, Rytų Europą bei Rusiją, nes šis regionas svarbus ne vien ekonomiškai, bet ir saugumo prasme. Pridedama, jog Maskva nors ir yra svarbiausia Berlyno partnerė energetikos sektoriuje bei milžiniška rinka Vokietijos eksportui, tačiau ji taip pat išlieka milžiniška grėsme saugumui¹¹¹. Atrodo, jog prezidento J. Gauck įvardinta problema, jog užsienio politika yra remiama ekonominiais tikslais yra tiksli. Strateginis noras pasirašyti sutartį su Ukraina ir taip ją priartinti prie ES, buvo Vokietijos interesas, pirmiausia ekonominiais tikslais. Labai svarbią išvadą prideda J. A. Yoder teigdama, kad Ukrainos krizė parodė, kokie gali būti pavojingi Vokietijos santykiai su Rusija, tuo pačiu palaikant santykius ir su Rytų Europos valstybėmis¹¹². Saugumo sąvoka neorealizmo teorijoje yra svarbiausias kintamasis, todėl agresyvi Rusijos politika, lėmė Vokietijos lyderystę sprendžiant šį konfliktą.

Lyderystės demonstravimas sustiprino Berlyno pozicijas ES. Vokietija tapo labiau aktyvi bei nutolo nuo tradicinės „Russia first“ politikos, rūpindamasi dėl bendro Europos saugumo.

¹⁰⁸ Ulrich Speck, „German Power and the Ukraine Conflict.“ *Carnegie Europe*, 2015 balandžio 16d., 2.

¹⁰⁹ Elizabeth Pond ir Hans Kundnani, „Germany’s Real Role in the Ukraine Crisis“ New York, 2015. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/germany-s-real-role-ukraine-crisis>> [Žiūrėta 2019 05 01].

¹¹⁰ Stephan Richter, „Data Privacy: When Angela Merkel Leads From Behind“ Washington, 2013. <<https://www.theglobalist.com/data-privacy-when-angela-merkel-leads-from-behind/>> [Žiūrėta 2019 05 01].

¹¹¹ Speck, 1.

¹¹² Daehnhard, 453.

Labai svarbu, jog ši situacija pabrėžė Vokietijos svarbą ES užsienio ir saugumo politikos formavimui. Berlynas ilgai laikėsi lyderystės vengimo, tačiau dabar tampa Europos užsienio politikos lyderiu ir tai parodo jo svarbą formuojant bendrą politiką¹¹³. Tai yra momentas, kuomet strateginės partnerystės krizė su Rusija lemia susistiprėjusią transatlantinę kooperaciją su Vašingtonu. Ukrainos krizės metu, Obama ir Merkel aktyviai konsultuodavosi dėl bendrų pozicijų suderinimo, siekiant išlaikyti Europos ir JAV vienybę konflikto metu¹¹⁴. Taip pat, Vokietijos lyderystė buvo palaikoma Europos valstybių, visų pirma Prancūzijos, kas leido Berlynui užsitikrinti svarią poziciją ES formate. Londonas buvo susikoncentravęs į „Brexit“, todėl sutiko su Vokietijos iniciatyva¹¹⁵. Žvelgiant iš Baltijos valstybių perspektyvos, Vokietijos hegemonija ir lyderystė regione atrodė teigiamas faktorius. Apibendrinus, ES pritaria lyderystę parodžiusiam Berlynui. Tai buvo proga Vokietijai formuoti Europos užsienio politiką, kurioje galėtų atstovauti tiek savo interesus, tiek ginti ES normas¹¹⁶.

Diplomatinės pastangos ir susitarimai konflikto neišsprendė, buvo pasitelkta sankcijų politika. 2014-ųjų metų kovą, JAV įvedė sankcijas Rusijai. Pradžioje jos buvo nukreiptos prieš Putino aplinkos žmones. Vėliau priimtos griežtesnės „Level Three“ sankcijos, nukreiptos prieš Maskvos finansų, energetikos ir gynybos sektorius¹¹⁷. Pradžioje, Merkel nepalaikė sankcijų idėjos, tikėdama, jog pavyks susitarti diplomatiškai. Vokietija dar bandė megzti dialogą su Maskva ir ieškoti politinio sprendimo. Nepasiteisinus lūkesčiams, Berlynui tenka imtis iniciatyvos sankcijų politikoje. Šis lūžis įvyko, kuomet 2014-ųjų liepos 17d. buvo numuštas Malaizijos oro linijų lėktuvas, Vokietija parodė, jog bus vedlė ES sankcijų politikos Rusijos atžvilgiu. 2014-ųjų metų liepą, ES prisidėjo prie sankcijų¹¹⁸. Šalia griežtos Merkel pozicijos, reikia žinoti, jog po Malaizijos oro linijų lėktuvo numušimo, 61 proc. Vokietijos visuomenės palaikė griežtesnę toną Rusijos atžvilgiu¹¹⁹. Merkel suvokė, jog 2-asis Minsko susitarimas baigsis nesėkme kaip ir pirmasis¹²⁰. 2014-ųjų lapkritį, per G20 lyderių susitikimą Australijoje, ji įspėjo Putiną, jog vadovavimasis įtakos sferų logika nebus toleruojamas ir sankcijos bus pritaikytos tol, kol jos bus būtinos¹²¹. Kanclerė palaikė sankcijų politiką, atsižvelgdama į Maskvos nenorą taikiai išspręsti konflikto, nors tai ir ekonomiškai kenkė Europai. Ji taip pat teigė, jog nebus atsižvelgta į Vokietijos verslo interesus Rusijoje. Šis pareiškimas simbolizavo

¹¹³ Ten pat, 452-454.

¹¹⁴ George Packer, „The Quiet German.“ New York, 2014. <<https://www.newyorker.com/magazine/2014/12/01/quiet-german>> [Žiūrėta 2019 05 08].

¹¹⁵ Speck, 2.

¹¹⁶ Wolfgang Koeth, „How Did the Ukraine Crisis and the Annexation of Crimea Affirm Germany’s Leading Role in EU Foreign Policy?“ *ASPJ Africa & Francophonie*, 2, 2018, 38.

¹¹⁷ Celestine Bohlen, „The Sanctions Against Russia: What Did the West and the Media Expect?“ *Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy*, 2015 Sausio 26d., 14.

¹¹⁸ „EU sanctions against Russia over Ukraine crisis.“ Brussels. <https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en> [Žiūrėta 2019 05 08].

¹¹⁹ Pond.

¹²⁰ Judy Dempsey, „Merkel Is the Unsung Hero of Ukraine Crisis.“ Brussels, 2015. <<https://carnegieeurope.eu/2015/02/23/merkel-is-unsung-hero-of-ukraine-crisis-pub-59161>> [Žiūrėta 2019 05 08].

¹²¹ Bohlen, 11.

jos stiprias pozicijas ir pasiryžimą aukoti ekonominius interesus dėl saugumo užtikrinimo. Argumentuodama Vokietijos pavyzdžiu, jog ekonominiai praradimai yra pateisinami norint išlaikyti nepakitusias valstybių sienas, Merkel įtikino 27-ias ES nares palaikyti sankcijas prieš Rusiją.¹²²

Merkel politikos kursą palaikė „Russia first“ politikos propaguotojai. Visų pirma, reikia pradėti nuo to, jog buvusi skirtis tarp kanclerės ir užsienio reikalų ministro F. W Steinmeier, šios krizės metu išnyksta. Ministras atsižvelgdamas į situaciją Ukrainoje, atitrūko nuo buvusio kanclerio G. Schröderio „Russia first“ politikos linijos ir kritikavo Rusiją, taip pat kaip tai darė A. Merkel¹²³. Steinmeier palaikė ES sankcijas nukreiptas prieš Rusiją, teigdamas, jog nebėra abejonių, jog dvišalė kooperacija verslo pagrindais tampa neįmanoma, atsižvelgiant į Krymo aneksiją. 2014-ųjų lapkritį buvo oficialiai pranešta, jog veiksmai yra suderinti tarp kanclerės ir ministro, jų požiūriai sutampa ir yra grindžiami bendru supratimu¹²⁴. Šalia sutarimo su ministru, Merkel taip pat pavyko gauti Vokietijos verslo pritarimą sankcijoms nukreiptoms prieš Rusiją. Atsižvelgiant į tai, kad net 300 tūkst. verslo darbuotojų yra Rusijoje bei sankcijos sumažins Berlyno eksportą į Rusiją 26 proc., šiuo verslo atstovų palaikymu, Merkel pavyko užtikrinti, jog saugumas Europoje yra svarbiausia¹²⁵. M. Kerber, Vokietijos pramonės federacijos generalinis direktorius, 2014-ųjų gegužę pranešė, jog Vokietijos industrija remia sankcijas, nepaisant ekonominių nuostolių ir palaiko vyriausybės vystomą politikos liniją. Jis teigia, jog Rusijos įvykdyti žiaurūs nusižengimai tarptautinei teisei negali būti toleruojami, pridėdamas, jog laisvė ir taika yra svarbiau ekonominių interesų¹²⁶. Ukrainos krizės metu, Merkel konsolidavo savo pozicijas ir ėmė dominuoti užsienio politikoje

Apibendrinant, Vokietijos užsienio politika Ukrainos krizės metu pasikeitė. Anksčiau Berlynas fokusuodavosi į ekonominius, pragmatinius interesus, kuriais ir buvo grindžiama politika. Nuo pat Merkel atėjimo į valdžią buvo jaučiama griežtesnė pozicija Rusijos atžvilgiu, tačiau santykiai buvo išlaikomi. Kanclerė pradėjo aktyviau veikti per ES struktūras Rytų Europos atžvilgiu, tiesa pabrėžiant pragmatinius, verslo interesus. Įvairias konfliktines situacijas pavykdavo išspręsti diplomatiškai arba atsargiai išvengiant mediatorės vaidmens. Tokia balansavimo politika laikėsi iki pat Ukrainos krizės. Po jos, Berlynas suvokė, jog saugumas reikalauja didesnio šalies indėlio jį kuriant. Kijevas taip pat buvo svarbus Vokietijai bei jos ekonomikai, todėl į šį konfliktą sureaguota aktyviai. Visų pirma, Berlynas tarpininkavo sprendžiant šį konfliktą diplomatiškai. Vėliau, prisiekė lyderio vaidmenį sankcijų politikoje nukreiptoje prieš Rusiją. Tai yra momentas, kada Vokietija patiria ekonominius nuostolius, tačiau pradeda vadovautis vertybinės politikos kriterijais. Perimdama

¹²² Pond.

¹²³ Ten pat.

¹²⁴ Forsberg, 31.

¹²⁵ Pond.

¹²⁶ Forsberg, 34.

lyderės vaidmenį iš JAV, Vokietija suburia ES valstybes bendrai sankcijų politikai, kas įrodo Berlyno sugebėjimą koordinuoti bendras pozicijas. Tokio vaidmens priėmimas Vokietijai leidžia stiprinti savo pozicijas ES, labiausiai užsienio reikalų ir saugumo politikoje. Verta pabrėžti, jog Berlynas sugebėjo suderinti bendrą ES valstybių poziciją Rusijos agresijos atveju, įskaitant ir JAV. Šis konfliktas padėjo Merkel įtvirtinti savo pozicijas ir pačioje Vokietijoje, kur jos politikai pritarė, lyg tol kritikais išlikę socialdemokratai, taip pat verslo grupės, visuomenė.

7. Metodo pritaikymas

Šiaudas vėjyje

Trečiojo veiksnio (Gruzijos karas) analizė leidžia pastebėti, jog šis veiksnys nėra nei būtinas, nei pakankamas Vokietijos ir Rusijos dvišalių santykių krizei kilti. Nors medijoje eskaluojama, jog tai didžiausia kanclerės A. Merkel problema užsienio politikoje, tačiau realūs veiksmai rodo, jog šis karas nesukėlė priešpriešos tarp Berlyno ir Maskvos. Nors Rusijos agresija yra įspėjimas vakarams, jog jų veiksmai plečiant savo įtaką rytuose neliks nepastebėti, tačiau Tbilisis Vokietijai nėra pagrindinis interesas. Berlynas šios krizės metu labiausiai orientuojasi į ekonominius faktorius, todėl santykis su Maskva nenutrūksta.

Šuolio testas

Antrojo veiksnio (Vokietijos interesai Europos Sąjungos projektuose) analizė leidžia pastebėti, jog Berlyno veikimas ES struktūrose yra būtina, bet nepakankama sąlyga Vokietijos ir Rusijos dvišalių santykių krizei kilti. Vokietijos veikimas ES projektuose pirmiausia yra grindžiamas ekonomine nauda. Tiesa, ES didelis dėmesys Ukrainos galimybėmis glaudinti santykius su vakarų struktūromis neigiamai atsiliepė Maskvos atžvilgiu. Berlyno veikimas ES projektuose, konkrečiai susitarimai su Kijevu, kėlė geopolitinę grėsmę Rusijai, todėl tai yra būtina sąlyga, tačiau nepakankama, jog dvišaliai santykiai nutrūktų. Nors Maskva bandė destabilizuoti politinį procesą Ukrainoje, tačiau tai lėmė tik Berlyno griežtesnę kritiką.

Rūkstantis ginklas

Pirmojo veiksnio (G. Schröderio ir A. Merkel prioritetų analizė santykiams su Rusija) analizė leidžia pastebėti, jog naujosios kanclerės A. Merkel atėjimas į valdžią yra nebūtina, bet pakankama sąlyga Vokietijos ir Rusijos dvišalių santykių krizei kilti. Pirmiausia, naujos politikos krypties poreikį lemia viešosios nuomonės griežtesnis požiūris į Rusiją, kurios netenkina ankstesnė G. Schroderio politikos linija „Russia first“, todėl yra norima naujovių. A. Merkel retorika Maskvos atžvilgiu tampa kritiškesnė, tačiau ji neišsižada ekonominės kooperacijos. Kanclerės atėjimas į

valdžią bei jos politikos poslinkis į Rytų Europa yra nebūtina, bet pakankama sąlyga, kuri pradėtų provokuoti Maskvos neigiamą reakciją.

Dvigubas įrodymas

Ketvirto veiksnio (Ukrainos krizė) analizė parodo, jog Rusijos agresija Ukrainoje yra būtina ir pakankama sąlyga dvišalių santykių krizei tarp Maskvos ir Berlyno. Maskvos aneksuotas Krymas atrodo, jog buvo netikėtas veiksmas Vokietijai. Ši situacija pakeitė Berlyno pozicijas. Buvo parodyta lyderystė, pradžioje tarpininkaujant ir siekiant išspręsti krizę diplomatiškai. Vėliau sutelkiant ES šalis pasitelkti sankcijas prieš Rusiją. Tai momentas, kada Merkel griežtą politikos liniją Rusijos atžvilgiu remia „Russia first“ politikos propaguotojai. Vokietijos susitelkimas į šią Maskvos agresiją, buvo būtina ir pakankama sąlyga dvišalių santykių „peržiūrėjimui“.

Išvados

Šiuo darbu buvo bandoma iširti kas lėmė dvišalių santykių krizę tarp Vokietijos ir Rusijos. Bandant atsakyti į šį klausimą buvo pasitelktas proceso atsekimo metodas, kuris analizuoja priežastinius ryšius finaliniam proceso taškui – santykių „peržiūrėjimui“. Pasiremiant tyrimo metodika, buvo padaryta prielaida, jog galutinis proceso rezultatas nėra lemiamas vieno kintamojo, bet kompleksinių veiksnių. Buvo išsiskirti keturi kintamieji, kurie veikia dvišalius santykius ir tikrinami pagal jų svarbą. Norint užtikrinti, jog tyrimas būtų analitiškesnis, suformuluota hipotezė, bandant nuspėti, kuris veiksnys labiausiai prisidėjo prie santykių krizės. Daryta prielaida, jog A. Merkel selektyvi ir lanksti politika Rytų Europoje lėmė santykių su Rusija prastėjimą. Hipotezės formuluotė apibrėžė konkretų regioną, kuris bus tyrimo laukas, bandant aiškinti dvišalių santykių perspektyvą. Kadangi nurodomas konkretus regionas bei tyrimu norėta orientuotis į platesnį geopolitinį lauką nei tik dvišaliai susitarimai, pasitelkta neorealizmo teorija, kuri aiškina valstybių elgseną per sistemos struktūros pokyčius. Naudojantis teorinėmis prielaidomis, bandyta aiškinti, kokie yra Vokietijos užsienio politikos pagrindiniai interesai ir kokiais būdais jie yra pasiekiami.

Teorija aiškina, jog valstybės siekdamos saugumo, turi stiprinti savo santykinę galią, todėl mūsų atveju, Vokietijos nacionalinis interesas, jos ekonominių pajėgumų stiprinimas. Neorealizmo prielaida, jog valstybė savo interesus gali realizuoti sudarydama aljansus, todėl darbe išskiriama Europos Sąjunga, kaip struktūra, kurioje Berlynas užima svarbų vaidmenį bei „prisidengdamas“ ja, gali balansuoti tarp pragmatinių interesų ir įsipareigojimų aljanso partnerėms. Šalia Vokietijos interesų ES projektuose, buvo išsiskirti dar keli kintamieji, kurie lemia dvišalius santykius su Rusija. Visų pirma, debatai bei kaita vidinėje Vokietijos politikoje, pasirinktos užsienio politikos krypties koreliacija su galutiniu proceso rezultatu. Visų antra, aptariami du konfliktai, kurie patikrino Berlyno pasirengimą spręsti iškilusias politines krizes bei jų įtaką formuojant nacionalinius interesus. Darbe išskirti du konfliktai, vykę per 10-ies metų laikotarpį, kuris buvo apibrėžtas tyrimo metodologijoje, tai yra Gruzijos karas bei Ukrainos krizė.

Atliekant literatūros apžvalgą, buvo nustatyta, jog santykių kaita vyksta A. Merkel valdymo laikotarpiu. Suformuluota prielaida, jog kanclerė formuoja naują užsienio politikos kryptį, daugiau nukreiptą į Centrinę ir Rytų Europą. Tai sufleravo apie ankstesnės „Russia first“ politikos atsisakymą. Atsižvelgiama, jog politikos krypties kaitą palaikė ir viešoji nuomonė, kuri yra svarbi norint konsoliduoti valdžią. Tiesa dėl skirties su socdemų valdoma užsienio reikalų ministerija išsiskiriant prioritetus užsienio politikai, buvo pasirinkta pragmatinė kryptis, bandant suderinti partnerystę su Rusija, tuo pačiu megzti ekonominius santykius su posovietinėmis šalimis Rytų Europoje. Tokia balansavimo politika labiausiai atsispindi Europos Sąjungos projektuose. Visų pirma, Rytų partnerystės iniciatyvoje tyrimas neapibrėžia konkrečių šalių, bet fokusuojamas į plačiau

į Berlyno interesus šiame projekte. ES šia iniciatyva nori artinti Rytų Europos valstybes prie vakarietišku struktūrų, tačiau Vokietija pagrinde akcentuoja ekonominius mainus ir rinkų plėtrą. Taip yra daroma, nes nenorima provokuoti pagrindinės partnerės – Rusijos. Tiesa, ekonominių pajėgumų stiprinimas plečia interesų siekimą. Analizuojant asociacijos susitarimą („Association Agreement“) su Ukraina, nurodoma į valstybę, kuri yra pagrindinis faktorius dėl kurio vyksta dvišalių santykių krizė. Nors Berlynas santykiuose su Kijevu taip pat bandė orientuotis į ekonominę naudą, tačiau šis susitarimas gali būti prilygintas ir politiniui sprendimui, artinti Ukrainą prie ES. Nors tyrime nenagrinėjami pačio asociacijos susitarimo punktai, tačiau matome, jog jis apima daugiau nei ekonominę bendradarbiavimo sferą, bet ir aibę siūlomų reformų (energetikos infrastruktūros modernizacija, teisinių aktų suderinimas, prieiga prie Europos investicijų banko). Tai parodo, jog Vokietija kartu su ES, Ukrainą norėjo integruoti ne vien ekonomine prasme, tačiau formuoti jos proeuropietišką pasirinkimą.

Nors Vokietija sumaniai balansavo siekdama savo interesų, tačiau neapsieita be konfliktinių situacijų. Maskva besivadovaudama interesų zonų logika, bet kokią vakarų veiklą posovietinėje erdvėje priima kaip grėsmę saugumui. Gruzijos karas buvo perspėjimas ES politikams, jog jie kelia geopolitinę grėsmę Rusijai. Tiesa, šis karas išspręstas diplomatiškai, Merkel atsižvelgdama į ekonominę dvišalių mainų teikiamą naudą, nebuvo linkusi aukoti šių santykių, ginant Gruzijos interesus. Tiesa, Maskvos agresija ir Krymo okupacija, atrodo visiškai pakeitė Vokietijos politiką. Tokio Rusijos drastiško žingsnio nebuvo tikėtasi. Atsižvelgiant į tai, jog interesai Ukrainoje buvo formuojami plačiau, ne vien siekiant ekonominės naudos bei Rusijos agresija kelia grėsmę visam Europos saugumui, Berlynas parodė lyderystę formuodamas politiką, kuri nukreipta prieš Maskvą. Šis konfliktas buvo svarbiausias faktorius dvišalių santykių krizei, kadangi Berlynas jausdamas grėsmę, nekreipia dėmesio į ekonominius praradimus, o parodydamas tiesioginę lyderystę, sutelkia ES nares sankcijų politikai prieš Rusiją. Tai atmeta darbo hipotezę, kuri buvo svarbi ir dėsninga, jog įvyktų galutinis rezultatas, tačiau tik Maskvos karinė agresija radikaliai pakeitė Vokietijos politiką. Apibendrinant, galime matyti logiką, kad A. Merkel politikos posūkis į Rytų Europą bei bandymas laviruoti santykiuose su Rusija buvo reikalingas žingsnis, kad Kremlius jausdamas geopolitinę grėsmę, pasitelktų kietosios galios instrumentus. Tiesa, po Ukrainos krizės įvykusi dvišalių santykių krizė, Vokietijai atvėrė galimybę tapti Europos lydere bei pagerinti santykius su JAV. Galbūt tai yra nauja Berlyno užsienio politikos kryptis bei galimybė konsoliduoti save Europos lydere ir formuoti viso regiono politiką, atsižvelgiant į nacionalinius interesus.

8. Literatūros sąrašas

1. Adomeit, Hannes, *German-Russian Relations: Change of Paradigm versus 'Business as Usual'*, Paris: Study Committee for Franco-German Relations, 2015.
2. Adomeit, Hannes, *German-Russian Relations: Balance Sheet since 2000 and Perspectives until 2025*, Paris: Study Committee for Franco-German Relations, 2015.
3. Benoit Bertrand ir Schäfer Daniel, Clover Charles, „The new Ostpolitik“, 2009. <<https://www.ft.com/content/dfc87242-c19c-11de-b86b-00144feab49a>> [Žiūrėta 2019 03 26].
4. Beste, Ralf, Markus Feldenkirchen ir Alexander Szandar, „Merkel's Most Serious Foreign Policy Crisis“ Hamburg, 2008. <<https://www.spiegel.de/international/world/germany-and-the-caucasus-conflict-merkel-s-most-serious-foreign-policy-crisis-a-572726.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].
5. Bohlen, Celestine, „The Sanctions Against Russia: What Did the West and the Media Expect?“ *Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy*, 2015 Sausio 26d.
6. Booth, Ken, *Tarptautinių santykių teorija šiandien*, Vilnius: Algarvė, 2000.
7. Braun, Thomas L., „Germany's Ostpolitik in Crisis: President Putin and Chancellor Merkel amid the Ukraine Crisis“. Magistro darbas, University of the German Armed Forces, 2015.
8. Collier, David, „Understanding Process Tracing“. *PS: Political Science and Politics*, 44, No. 4, 2011.
9. Daehnhardt, Patricia ir Vladimír Handl, „Germany's Eastern Challenge and the Russia–Ukraine Crisis: A New Ostpolitik in the Making?“ Kn. *German Politics*. Durham: International Association for the Study of German Politics, 2018.
10. Dearden, Lizzie, „Former Ukraine Prime Minister Yulia Tymoshenko is freed from prison.“ London, 2014 <<https://www.independent.co.uk/news/world/asia/former-ukraine-prime-minister-yulia-tymoshenko-is-freed-from-prison-9146300.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].
11. Dempsey, Judy, „Merkel and Georgia: The pressure's on her“ New York, 2008. <<https://www.nytimes.com/2008/08/20/world/europe/20iht-letter.1.15461074.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].
12. Dempsey, Judy, „Merkel Is the Unsung Hero of Ukraine Crisis.“ Brussels, 2015. <<https://carnegieeurope.eu/2015/02/23/merkel-is-unsung-hero-of-ukraine-crisis-pub-59161>> [Žiūrėta 2019 05 08].
13. „EU28 imports of energy products from Russia, 2005-2013“ 2014. <[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU28 imports of energy products from Russia, 2005-2013 \(EUR billion\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU28_imports_of_energy_products_from_Russia_2005-2013_(EUR_billion).png)> [Žiūrėta 2019 05 09].
14. „EU sanctions against Russia over Ukraine crisis.“ Brussels. <https://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine-crisis_en> [Žiūrėta 2019 05 08].

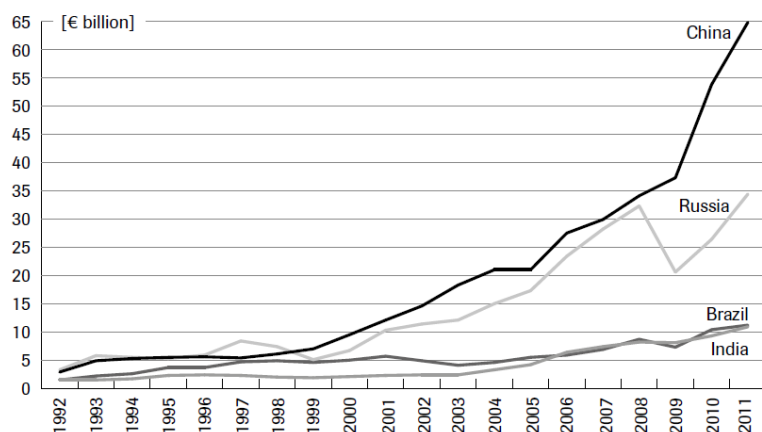
15. Drożdż-Kwiatkowska, Anna, *Germany on Russia. Yes to links, no to rapprochement*, Warsaw: Centre for Eastern Studies, 2014.
16. „Foreign ministers of the Weimar Triangle on Ukraine“ Warsaw, 2014. <https://www.msz.gov.pl/en/news/foreign_ministers_of_the_weimar_triangle_on_ukraine?print_Mode=true> [Žiūrėta 2019 05 04].
17. Formuszewicz, Ryszarda, „Germany’s Policy towards Russia: New Wine in an Old Wineskin“ Warsaw, 2014. <https://www.pism.pl/files/?id_plik=16971> [Žiūrėta 2018 10 22].
18. Forsberg, Tuomas, „From Ostpolitik to ‘frostpolitik’? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia“ *International Affairs*, 92(1), 2016.
19. Fraser, Derek, „Taking Ukraine Seriously: Western and Russian Responses to the Orange Revolution“ Kn. Oliver Schmidtke ir Serhy Yekelchik (sud.), *Europe’s Last Frontier?* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, 19.
20. Gotkowska, Justyna, „Germany and the Eastern Partnership“ *Centre for Eastern Studies*, 37, 2010.
21. Grant, Charles, „What is wrong with German Foreign Policy?“ London, 2014. <<https://www.cer.eu/insights/what-wrong-german-foreign-policy>> [Žiūrėta 2019 05 01].
22. Guériaux, Charlotte, „The Revival of the Weimar Triangle“ Wroslaw, 2014. <<http://neweasterneurope.eu/2014/04/07/the-revival-of-the-weimar-triangle/>> [Žiūrėta 2019 05 04].
23. Hagedorn, Anke, „"Maximales Ergebnis" - EU bietet Ukraine Assoziierung ohne Beitrittsperspektive.“ Berlin, 2008. <<https://www.dw.com/de/maximales-ergebnis-eu-bietet-ukraine-assoziierung-ohne-beitrittsperspektive/a-3632804>> [Žiūrėta 2019 05 04].
24. Himmelreich, Joerg, „The Weimar Triangle - Improvements in the German-Polish Relationship“, Washington, 2006. <<http://www.gmfus.org/commentary/weimar-triangle-improvements-german-polish-relationship>> [Žiūrėta 2019 03 26].
25. Hudson, John, „Who Caused the Russian-Georgian War?“ Washington, 2009. <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2009/10/who-caused-the-russian-georgian-war/347974/>> [Žiūrėta 2019 05 04].
26. „Yushchenko Promises a New Ukraine“ Berlin, 2005. <<https://www.dw.com/en/yushchenko-promises-a-new-ukraine/a-1513841>> [Žiūrėta 2019 05 04].
27. Jancevičiūtė, Raimonda, „Vokietijos santykiai su didžiosiomis Europos valstybėmis XXI amžiuje: tarp konfrontacijos ir bendradarbiavimo“, Magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas, 2010.
28. Kakachia, Kornely, „A Reluctant Partner Georgian-German relation revisited.“ *Ponars Eurasia*, 463.

29. Kempe, Iris, „A New Ostpolitik? Priorities and Realities of Germany’s EU Council Presidency.“ Taking Stock of Germany’s EU Presidency Analysis and Evaluation by the Center for Applied Politics Research, 2007.
30. Koeth, Wolfgang, „How Did the Ukraine Crisis and the Annexation of Crimea Affirm Germany’s Leading Role in EU Foreign Policy?“ *ASPJ Africa & Francophonie*, 2, 2018.
31. Koszel, Bogdan, *Germany’s attitude towards the association agreement between the European Union and Ukraine*, Poznan: Uniwersytet Adama Mickiewicza, 2016.
32. Klein, Andreas M. ir Gesine Herrmann, „Germany’s Relations With the Baltic States Since Reunification“ 2010. <https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=4c8ef358-ee7e-b23d-a854-debb4f337a47&groupId=252038> [Žiūrėta 2019 03 26].
33. Kundnani, Hans, „Germany as a Geo – economic Power“ *The Washington Quarterly*, 34, 2011.
34. Larrabee, Stephen F., „Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics“ 2010. <<https://jia.sipa.columbia.edu/russia-ukraine-and-central-europe-return-geopolitics>> [Žiūrėta 2019 03 26].
35. Macmillan, Palgrave, *Germany, Civilian Power and the New Europe Enlarging NATO and the European Union*, Warsaw: Henning Tewes, 2002.
36. McFaul, Michael, „The Putin Paradox.“ Washington, 2004. <<https://www.americanprogress.org/issues/security/news/2004/06/24/839/the-putin-paradox/>> [Žiūrėta 2019 05 04].
37. Mearsheimer, John J., „Anarchy and the Struggle for Power“, The tragedy of great power politics. WW Norton & Company, 2001.
38. Meckel, Markus, „German Foreign Policy and Eastern Partnership“ *DGAPstandpunkt*, 1, 2012.
39. Meister, Stefan, „An alienated partnership German-Russian Relations after Putin’s Return“ Helsinki, 2012. <<https://storage.googleapis.com/upi-live/2017/01/bp105.pdf>> [Žiūrėta 2018 10 22].
40. Meister, Stefan, „Reframing Germany’s Russia Policy – An Opportunity for the EU“ London, 2014. <https://www.ecfr.eu/page//ECFR100_GERMANY_RUSSIA_BRIEF_AW.pdf> [Žiūrėta 2018 10 22].
41. „Merkel Says Russia's Actions in Georgia "Disproportionate"“ Berlin, 2008. <<https://www.dw.com/en/merkel-says-russias-actions-in-georgia-disproportionate/a-3565127>> [Žiūrėta 2019 05 04].
42. „Merkel will Ukraine mit halber Milliarde Euro helfen“ Berlin, 2014 <<https://www.welt.de/politik/ausland/article131524116/Merkel-will-Ukraine-mit-halber-Milliarde-Euro-helfen.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].
43. Miniotaitė, Gražina ir Dovilė Jakniūnaitė. Lietuvos saugumo politika ir identitetas šiuolaikinių saugumo studijų požiūriu. *Politologija*, 2001/3 (23).

44. Neef, Christian, „Ukrainian Opposition Faces Test of Strength.“ Hamburg, 2013
<<https://www.spiegel.de/international/europe/klitschko-and-opposition-face-test-of-strength-in-ukraine-a-937878.html>> [Žiūrėta 2019 05 04].
45. Packer, George, „The Quiet German.“ New York, 2014.
<<https://www.newyorker.com/magazine/2014/12/01/quiet-german>> [Žiūrėta 2019 05 08].
46. Pond, Elizabeth ir Hans Kundnani, „Germany’s Real Role in the Ukraine Crisis“ New York, 2015.
<<https://www.foreignaffairs.com/articles/eastern-europe-caucasus/germany-s-real-role-ukraine-crisis>> [Žiūrėta 2019 05 01].
47. Pongas, Evangelos, Ani Todorova ir Gilberto Gambini, „Statistical analysis of EU trade in energy products, with focus on trade with the Russian Federation“ 2014.
<https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Archive:Trade_in_energy_products> [Žiūrėta 2019 03 26].
48. Poplawski, Konrad, *Chasing Globalisation Germany’s Economic Relations with the Bric Countries.*, Warsaw: Centre for Eastern Studies, 2013.
49. Richter, Stephan, „Data Privacy: When Angela Merkel Leads From Behind“ Washington, 2013.
<<https://www.theglobalist.com/data-privacy-when-angela-merkel-leads-from-behind/>> [Žiūrėta 2019 05 01].
50. Rutkauskaitė, Akvilė, „Vokietijos užsienio politika su Rusija "Naujosios Ostpolitik" efektyvumo ribos“. Magistro darbas, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2016.
51. Speck, Ulrich, „German Power and the Ukraine Conflict.“ *Carnegie Europe*, 2015 balandžio 16d.
52. Szabo, Stephen, *Germany, Russia and the rise of geoeconomics*. London: Bloomsbury, 2014.
53. „Ukraine Economic Update - April 2013“ Washington, 2013.
<<http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/04/02/ukraine-economic-update>> [Žiūrėta 2019 05 09].
54. Vannahme-Fritz, Joachim, *A regatta instead of a Big Bang: Will German foreign policy change under Merkel?*, Hungary: The Analyst - Central and Eastern European Review, 2006.
55. Waltz, Kenneth, „Structural Realism after the Cold War“. *International Security*, Vol. 25, No. 1.
56. Zagorski, Andrei, *Russia and Germany: Continuity and Changes*, Russia: Research Programme Russia, 2005.

9. Priedai

Priedas nr. 1: Vokietijos eksportas į „BRIC“ šalis

Priedas nr. 2: ES28 valstybių bendras importas energetikos sektoriuje 2005-2013 (EUR mlrd.)

ENERGY PRODUCTS	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
27090010: PETROLEUM OILS FROM NATURAL GAS CONDENSATES	4.6	6.5	5.5	6.3	4.5	4.9	6.5	6.8	7.3
27090090: PETROLEUM OILS AND OILS OBTAINED FROM BITUMINOUS MINERALS, CRUDE	172.8	207.5	206.5	273.1	165.7	226.2	291.1	333.2	295.0
27111100: NATURAL GAS, LIQUEFIED	6.5	10.5	9.0	13.0	11.9	15.9	21.2	17.6	13.6
27112100: NATURAL GAS IN GASEOUS STATE	40.7	57.9	52.3	76.4	55.4	58.3	66.9	79.6	73.4

10. Summary

Laurynas Muraška. German Foreign Policy towards Eastern Europe and Russia (2005-2015).

Bachelor Thesis in the Political Science/ Scientific advisor Dr. Doc. Vladas Sirutavičius. Vilnius: Institute of International Relations and Political Science, 2019. – 50 p.

The subject of this thesis is German foreign policy towards Eastern Europe and Russia, in particular focusing on Berlin interests in Eastern Europe region and how it determines bilateral relation between Germany and Russia.

The aim of this qualitative study is to explain what external and internal factors led to bilateral relation crisis between Germany and Russia. This work, using case study method, process-tracing technique, will examine the factors which shaped German foreign policy towards Russia and will distinguish the main reasons that have led to the current state of bilateral relations. The analysis of external factors includes the main European Union's projects in Eastern Europe, especially targeted to Ukraine, and Germany's attitude to them. Thus, the work will analyse two major conflicts during the period of analysis, Georgian War and Crimea annexation, Ukraine Crisis. The analysis also includes some of domestic politics factors such as debates between German major policy parties about the selection of particular foreign policy line.

The work discusses the process of Germany's engagement into various European Union's projects from 2005 to 2015. The main argument why this concrete period is analyzed is Angela Merkel becoming chancellor and redirecting German foreign policy, investing more into Central and Eastern Europe. This work tries to explain her policy of trying to balance between engaging economic relations with countries in Eastern Europe and continuity of dialogue with Russia. Also it's important to mention special projects like Eastern partnership and progress of Association Agreement between European Union and Ukraine.

The main purpose of this work is to analyse Germany's foreign policy interests. This work shows Berlin attempts to engage with more markets in Eastern Europe, with respect to the main strategical partner Russia. It tries to present the geopolitical context which describes the anxiety and fear from Russian side, which is diverted into military aggression. Germany acting through the structure of European Union to achieve it's own economical advantages is making geopolitical danger to Russia. Moscow tend to think according to the shared spheres of influence. This allows Russian authorities to think that EU expanding it's influence into the post-soviet region is danger to Moscow.

The paper concludes with adaptation of process tracing method and explaining on how every selected independent variable makes difference to bilateral relation between Berlin and Moscow. In conclusion, there are explanation of how German internal and external policy factors are threatening Russia and how Moscow reactions denies all efforts of further dialogue with Berlin.